

Teknisen tarkkailun ja tiedustelun keskinäinen analogia

Katsaus salaiseen tiedonhankintaan

Juha-Pekka Havusela

11/2022

TIIVISTELMÄ

Juha-Pekka Havusela: Teknisen tarkkailun ja tiedustelun keskinäinen analogia – Katsaus salaiseen tiedonhankintaan

Opinnäytetyön muoto: Tutkimuksellinen

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaajat: Mikko Mäkinen & Pauli Mäkelä

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Teknologinen kehitys mahdollistaa lisää uusia työkaluja ja menetelmiä tiedonhankintaan niin rikosten torjuntaan, paljastamiseen kuin tutkintaan. Tekninen tarkkailu, joka on osa salaista tiedonhankintaa, hyödyntää erilaisia laitteita ja niiden käyttöön soveltuvia ohjelmistoja ja muita menetelmiä. Vaikka salaisen tiedonhankinnan sekä teknisen tarkkailun käyttämiseen olennaisia säännöksiä on paljon, ovat salaiseen tiedonhankintaan käytettävät menetelmät kuitenkin lähtökohtaisesti tekniikkaneutraaleja. Tämä mahdollistaa päätöksenteon ja luvan saamisen jälkeen suorittavalle portaalle mahdollisuuden soveltaa tiedonhankinnan teknistä toteutusta kuhunkin tilanteeseen sopivalla tavalla.

Käsitteenä salainen tiedonhankinta sisältää laajan nipun erilaisia poliisi- ja pakkokeinolakiperusteisia tiedonhankintaan ja siviilitiedusteluun käytettäviä toimivaltuuksia ja näihin soveltuvia edellytyksiä, joilla on kuitenkin varsin yhdenmukainen ja modulaarinen rakenne lainsäädännössä. Tutkimuksessa tarkastellaan, mitä eroavaisuuksia ja yhtenäisyyksiä salaiseen tiedonhankintaan kuuluvilla teknisen tarkkailun menetelmillä ja toimivaltuuksilla on eri lainsäädäntöjen puitteissa.

Tutkimuksessa selviää, että niin poliisi- kuin pakkokeinolain sekä siviilitiedustelusäännösten perusteella suoritettua teknistä tarkkailua ja tiedustelua koskeva lainsäädäntö on varsin harmonista ja eri toimivaltuuksien käyttämiselle on selkeät rajat, aivan kuten tavanomaisia poliisi- ja pakkokeinolain mukaisia toimivaltuuksia hyödyntäessä. Siinä missä poliisilaki mahdollistaa tekniset toimet rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi ja pakkokeinolaki rikosten selvittämiseksi, siviilitiedustelun keinot keskittyvät kansallisen turvallisuuden varmistamiseen. Siviilitiedustelukin on omalla tavallaan ennalta estävää toimintaa, jonka vuoksi sen säännökset on sisällytetty poliisilakiin.

Sivumäärä: 54

Tarkastuskuukausi ja vuosi: marraskuu 2022

Avainsanat: asuntokuuntelu, salainen tiedonhankinta, salaiset pakkokeinot, salaiset tiedonhankintakeinot, siviilitiedustelu, tekninen katselu, tekninen kuuntelu, tekninen laitetarkkailu, tekninen seuranta, tekninen tarkkailu, tekninen tiedustelu

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 TUTKIMUS.....	2
2.1 Kirjallisuuskatsaus	3
2.2 Kirjallisuus ja aineisto.....	3
2.3 Tutkimuskysymykset.....	5
2.4 Aiheen rajaus	5
3 SALAISEEN TIEDONHANKINTAAN LIITTYVÄ LAINSÄÄDÄNTÖ	5
3.1 Salaiset tiedonhankinta- ja pakkokeinot sekä siviilitiedustelu	7
3.2 Salainen tiedonhankinta poliisilaissa	8
3.3 Salainen tiedonhankinta pakkokeinolaissa.....	9
3.4 Siviilitiedustelu poliisilaissa	9
3.5 Tiedustelusta yleisesti.....	10
3.6 Viranomaiset	10
4 SALAISEN TIEDONHANKINNAN KÄYTTÖ	12
4.1 Tiedonhankinnan käyttäminen ja edellytykset.....	13
4.2 Tiedonhankinnan suojaaminen.....	17
4.3 Tiedonhankinnan keskeyttäminen ja lopettaminen	19
4.4 Tiedonhankinnan käytöstä ilmoittaminen	19
4.5 Pöytäkirja tiedonhankinnasta.....	25
5 TEKNINEN TARKKAILU JA TIEDUSTELU	26
5.1 Teknisen tarkkailun ja tiedustelun kohdistaminen.....	26
5.2 Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentaminen ja poisottaminen	27
5.3 Tekninen tarkkailu poliisi- ja pakkokeinolaissa.....	28
5.4 Tekninen tiedustelu.....	29
5.5 Teknisen tarkkailun ja tiedustelun toimivaltuudet.....	29
5.5.1 Tekninen kuuntelu ja katselu	29
5.5.2 Tekninen kuuntelu ja katselu siviilitiedustelussa	32
5.5.3 Asuntokuuntelu	34

5.5.4 Tekninen seuranta	35
5.5.5 Tekninen seuranta siviilitiedustelussa	37
5.5.6 Tekninen laitetarkkailu	38
5.5.7 Tekninen laitetarkkailu siviilitiedustelussa	40
5.5.8 Teknisen tarkkailun ja tiedustelun määräajoista.....	41
5.6 Tilastoja teknisen tarkkailun käytöstä	42
6 TUTKIMUKSEN TULOKSISTA	44
6.1 Tutkimuskysymyksiin vastaaminen	44
6.2 Tutkimuksen luotettavuus	48
6.3 Jatkotutkimus	49
7 YHTEENVETO	50
LÄHTEET	53

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön aihealueen ja rajauksen hahmottuminen sisälsi paljon pohdintaa ja valintoja koko prosessin ajan, sillä varsinkin alussa tuntui siltä, että suurimmasta osasta itseä eniten kiinnostavista aiheista oli jo kirjoitettu opinnäytetyö. Salainen viranomaistoiminta ja tiedustelu ovat kuitenkin aina olleet kiehtovia aiheita, eikä lopulta opinnäytteenkään kallistuminen siihen suuntaan ollut suuri yllätys. Aihe lopulta valikoitui Poliisiammattikorkeakoulun kirjastossa opintojen alussa tutustumani Tiedustelumenetelmät-teoksen perusteella, jonka ääreen palasin opintojen myöhemmässä vaiheessa uudelleen. Muistin lukeneeni kyseisestä teoksesta ensimmäistä kertaa teknisestä tiedustelusta, joka osoittautui erittäin mielenkiintoiseksi aiheeksi. Kiinnostus heräsi, kun selvisi etteivät pelkästään tiedusteluviranomaiset käytä tiedonhankinnassaan teknistä tiedustelua, vaan myös poliisi hyödyntää samoja menetelmiä teknisen tarkkailun muodossa. Olisiko tässä ainesta yhden opinnäytteen verran, jossa pääsisi käsittelemään ja vertailemaan teknisiä menetelmiä keskenään, samalla syventyen salaisen tiedonhankinnan saloihin?

Tässä sitä ollaan. Seuraavaksi onkin tarkoitus syventyä salaiseen tiedonhankintaan ja tähän kuuluviin teknisiin menetelmiin ja selvittää tutkimuksellisen kirjallisuuskatsauksen muodossa tutkimuskysymyksiä, jotka olivat nousseet itselle esiin heti opinnäyteprosessin alussa. Tutkimuskysymyksien avulla on tarkoitus avata tekniseen tarkkailuun ja tiedusteluun liittyviä seikkoja. Salainen tiedonhankinta on kokonaisuutena varsin laaja, mutta salaisiin tiedonhankintamenetelmiin lukeutuva tekninen tarkkailu tai tiedustelu eivät itsessään pidä kuitenkaan sisällään valtavaa määrää eri säännöksiä tai toimivaltuuksia. Lähtökohtana tällä opinnäytetyössä on se, ettei lukijalla ole juuri aiempaa tietoa salaisesta tiedonhankinnasta, teknisestä tarkkailusta, tiedustelusta tai kahden jälkimmäisen toimivaltuuksista. Tavoitteena opinnäytteessä on selkeyttää aiheeseen liittyvää lainsäädäntöä ja sen mahdollisia ongelmakohtia ja sovellettavuutta.

Tekninen tarkkailu kuuluu rikostorjunnan ja rikostutinnan salaisiin tiedonhankintamenetelmiin ja sitä yhdistää henkilötiedustelun kanssa tiedustelulle ominainen tarkkailutyypisyys. Teknistä tarkkailua voidaan hyödyntää niin pakkokeino- kuin poliisilakiperusteisesti, joka luo varsin avoimet raamit tiedonhankinnalle käsillä olevasta jutusta tai juttukokonaisuudesta riippuen. Teknistä tarkkailua käytetään, kun halutaan saada tietoa henkilöiden lisäksi paikoista, ajoneuvoista ja erilaisista tietojärjestelmistä.

Poliisilla käsissä oleva juttu ja tilanteesta saatavilla oleva tieto luonnollisesti vaikuttavat tapauskohtaisesti siihen, mitä näistä lainsäädännöistä ja salaisen tiedonhankinnan toimivaltuuksista milläkin hetkellä sovelletaan. Jokainen tekniseen tarkkailuun kuuluva salainen tiedonhankintamenetelmä on tarkoitus käsitellä erillisinä käsitteinä aiemmin mainittujen lakien ja saatavilla olevan kirjallisuuden näkökulmasta esimerkkien kautta. Teknisen tarkkailun tiedonhankintamenetelmiin lukeutuvat

tekninen kuuntelu, tekninen katselu, tekninen seuranta ja tekninen laitetarkkailu, sekä lisäksi pakkokeinolain mukainen asuntokuuntelu.

Poliisilain luvut 5 ja 5a sekä pakkokeinolain luku 10 käsittelevät salaisia tiedonhankinta- ja pakkokeinoja sekä siviilitiedustelua, joihin kaikkiin tekninen tarkkailu sisältyy. Toisin kuin poliisilain salaiset tiedonhankintakeinot ja pakkokeinolain salaiset pakkokeinot, siviilitiedustelun säännökset eivät tunne erikseen termiä tekninen tarkkailu, mutta siinä hyödynnetään kuitenkin nimellisesti ja muodollisesti samoja menetelmiä kuin salaisissa tiedonhankinta- ja pakkokeinoissa. Tässä opinnäytetyössä siviilitiedustelun teknisiä menetelmiä kutsutaan tekniseksi tiedusteluksi.

Ja vielä johdannon loppuksi: Analogia on kielellinen termi kuvata joidenkin asioiden tai ilmiöiden samankaltaisuutta, yhdenmukaisuutta tai vastaavuutta.

2 TUTKIMUS

Opinnäytetyössä paneudutaan ensin salaiseen tiedonhankintaan ja siihen liittyvään lainsäädäntöön, jonka jälkeen siirrytään käsittelemään teknistä tarkkailua ja tiedustelua. Salaisen tiedonhankinnan läpikäyminen luo tietopohjan siihen sisältyville teknisille tiedonhankintamenetelmille, sillä kyseiset toimivaltuudet ovat vain pieni osa yleisesti laajasta salaisen tiedonhankinnan käsitteestä. Teknisen tarkkailun ja tiedustelun sisältö, edellytykset ja toimivaltuus ovat tämän opinnäytetyön keskiössä.

Opinnäytetyössä tutustutaan lisäksi myös salaisen tiedonhankinnan ja siihen kuuluvien teknisen tarkkailun ja tiedustelun eroavaisuuksiin ja yhtäläisyyksiin rikosten tutkimisessa pakkokeinolain näkökulmasta sekä rikosten torjumisen ja paljastamisen osalta poliisilain näkökulmasta. Tarkoitus on selvittää, onko toimivaltuuksilla loppujen lopuksi paljoa eroa. Tutkimustavoitteena opinnäytetyössä on vastata myöhemmin esitettäviin, prosessin alussa ilmenneisiin tutkimuskysymyksiin siten, että vastausten kautta aihe selkeytyy kirjoittajan lisäksi myös lukijalle mahdollisimman hyvin. Vastaavia kirjallisuuskatsauksen muodossa tuotettuja tutkimuksellisia opinnäytetöitä ei samasta aiheesta vielä ole.

Tutkimuksen toteutuksen osalta tarkoituksena oli hankkia ensin aiheeseen soveltuvaa lähdemateriaalia kirjallisuudesta ja lakilähteistä, josta oli tarkoitus kerätä kunkin aiheympäristön kannalta olennaisimmat asiat rajaukset huomioon ottaen. Tämän jälkeen lähdemateriaaliin perehdyttiin tutkimuskysymyksien pohjalta ja perehtymisen yhteydessä laadittiin opinnäytetyön alustava sisällysluettelo aiheiden järjestelmällisen käsittelyn tukemiseksi. Omasta mielestä opinnäytetyö rakentui tällä tavoin kaikkein loogisimmin. Opinnäytetyön tutkimuskysymyksistä ja aiheen rajaamisesta myöhemmin tässä luvussa lisää.

2.1 Kirjallisuuskatsaus

Tutkimuksellinen opinnäytetyö toteutettiin kirjallisuuskatsauksen muodossa, jossa hyödynnettiin julkisesti saatavilla olevaa aineistoa. Tähän opinnäytetyöhön kerättiin avoimesti saatavilla olevasta kirjallisuudesta sekä laki- ja asetustähteistä aineistopohja tutkimuskysymysten käsittelyä varten, vaikka asiaa koskevaa lähdemateriaalia oli saatavilla rajatusti.

Kirjallisuuskatsausten eri tyypeistä opinnäytetyö edustaa narratiivista kirjallisuuskatsausta. Tarkemmin määriteltynä opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä käytetty narratiivinen kirjallisuuskatsaus kuuluu kuvailevan kirjallisuuskatsauksen piiriin, mikä on yksi yleisimmistä kirjallisuuskatsauksen tyypeistä. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on itsessäänkin niin sanotusti yleiskatsaus, jossa ei ole erityisen tarkkoja sääntöjä. Käytetty aineisto voi olla hyvinkin laajaa eikä yleiskatsaus rajoita juuri niiden käyttöä tiukoin metodein vaan antaa varsin vapaan liikkumatilan tutkimusprosessin etenemiselle ja muutoksille. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tutkimuskysymykset myös antavat enemmän liikkumavaraa katsauksen tekemiselle, sillä ne voivat olla väljempiä kuin muiden kirjallisuuskatsaustyyppien tutkimuskysymykset. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen ideana on opinnäytteen tutkimuksen kannalta teorian arvioiminen, läpikäyminen sekä johdonmukaisen kokonaiskuvan rakentaminen. (Salminen 2011, 6–7.)

Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa on tulkittu olevan kaksi erilaista suuntautumista, narratiivinen ja integroiva katsaus. Aiemmin mainittu opinnäytteen kuvaileva, narratiivinen kirjallisuuskatsaus tarjoaa mahdollisuuden laajaan näkökulmaan käsitellystä aiheesta, missä tarkoituksena on tuottaa lopputulos, jossa hajallaan oleva tieto on koottu helposti luettavaksi, narratiiviseksi kokonaisuudeksi. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen narratiivisessa suuntautumisessa lähdemateriaalia ei ole seulottu erityisen tarkalla silmällä, vaan katsauksessa voi hyödyntää kaikkea aiheeseen viittavaa materiaalia johdonmukaisen yleiskuvan tuottamiseksi. Narratiivinen kirjallisuuskatsaus ei kuitenkaan ole kaikkein analyttisin menetelmä, vaan sen tarkoitus on enemmänkin auttaa kokoaamaan ajantasainen tieto yksiin kansiin. (Salminen 2011, 6–7.)

2.2 Kirjallisuus ja aineisto

Opinnäytetyötä koskevan kirjallisuuden sekä muun aineiston etsiminen on suoritettu käyttäen hyväksi muun muassa Theseusta ja Poliisiammattikorkeakoulun kirjaston Etsivä-tietokantaa. Löydettyistä lähteistä, esimerkiksi Esitutkinta ja pakkokeinot -teoksesta oli useita eri painoksia Poliisiammattikorkeakoulun verkkokirjastossa, joten näistä oli järkevintä valita aineistoksi ainoastaan uusin painos. Valitusta aiheesta oli saatavilla rajatusti julkista kirjallisuutta ja käytetyissä lähteissä aiheeseen liittyvä tieto oli hyvin hajallaan. Osa saatavilla olleesta lähdemateriaalista oli jo ikäänynyttä eikä enää edes ajan tasalla, jonka vuoksi osan lähteistä joutui hylkäämään jo julkaisuvuoden ja pienen silmäilyn perusteella. Opinnäytetyön kannalta relevantti aineisto, jota on käytetty prosessin

aikana lähteenä, valikoitui sen perusteella, että aineisto oli ajankohtaista ja niissä oli käsitelty tarpeeksi syvällisesti aihetta.

Alusta asti oli selvää, että opinnäytteen toteuttamisen kanssa olisi aineistossa vahvasti esillä eri laki- ja asetuskäsitteet. Lakien ja toimivaltuuksien tarkasteluun perustuvan opinnäytetyön yhteydessä laki- ja asetuskäsitteiden käyttäminen oli välttämätöntä, minkä lisäksi oheiskirjallisuutta sekä muuta aineistoa oli tarkoitus käyttää näiden kanssa rinnakkain ja toisiaan tukien. Tutkimuksen toteuttamiseen käytettiin laki- ja asetuskäsitteistä luonnollisesti vain sellaisia lukuja, jotka koskivat edes osittain salaista tiedonhankintaa.

Kuten edellä jo mainittiin, Esitutkinta- ja pakkokeinot -teoksen (Fredman ym. 2020) valintaperusteena oli se, että se oli kyseisestä kirjasta viimeisin painos, jossa oli käytetty kaikkein viimeaikaisinta tietoa. Teoksen uusimpaan painokseen oli päivitetty yksittäisiä asioita, joilla voi olla merkitystä opinnäytteessä käsiteltävien asioiden oikeellisuuteen. Teos myös käsitteli valittua aihetta vähintäänkin kattavasti. Hankilanojan teos poliisin salaisesta tiedonhankinnasta (Hankilanoja 2014) tarjosi edellä mainitun teoksen lisäksi hyvän näkökulman nykyisten salaisten tiedonhankintamenetelmien sekä niihin liittyvän lainsäädännön lisäksi myös hieman historiallista näkökulmaa lainsäädännön kehityksen osalta.

Johdatus tiedusteluun -teos (Lohse & Viitanen 2019) antoi hyvän pohjan siviilitiedustelun maailman tuntemukseen, sekä teos Tiedustelumenetelmät (Lohse ym. 2019) tarjosi syvällisen katsauksen siviilitiedustelun teknisen tiedustelun menetelmien ominaispiirteisiin hyvin yksityiskohtaisesti. Tiedusteluvalvontavaltuutetun kertomus vuodelta 2020 (Hakonen 2021) tarjosi myös hyvän yleiskuvan tiedustelutoiminnan piiriin, mistä sai ammennettua lisätietoa tiedustelun tehtävästä, kohteista ja tavoitteista. Tiedustelutoiminnan esittelyyn opinnäytteessä hyödynsin myös Sisäministeriön nettisivujen tiedotteita ja artikkeleita siviilitiedustelulain voimaantulosta sekä kansallisesta turvallisuudesta (Sisäministeriö 2019; Sisäministeriö 2022).

Opinnäytteen lähdemateriaaliin valikoitui myös lisäksi väitöskirja poliisin salaisista tiedonhankintakeinoista ja yksityiselämän suojasta (Metsäranta 2015) sekä tutkimus sähköisistä todisteista rikosprosessissa (Riekkinen 2019). Näiden töiden sisältö tuki aiemmin mainittua materiaalia ja niiden sisällyttäminen antoi aiheympäristön tulkintaan varmuutta niiden yhdenmukaisuuden ansiosta.

Kirjallisuutta ja muuta aineistoa haettiin muun muassa seuraavilla hakusanoilla: *salainen tiedonhankinta, salaiset pakkokeinot OR salainen pakkokeino, tekninen tarkkailu, tekninen tiedustelu, tekninen AND tiedustelu, salaiset tiedonhankintakeinot OR salainen tiedonhankintakeino, siviilitiedustelu OR tiedustelu.*

2.3 Tutkimuskysymykset

Tietokannoista haettua ja valittua salaista tiedonhankintaa ja sen teknisiä menetelmiä käsittelevää aineistoa hyödynnetään seuraavien tutkimuskysymysten näkökulmasta:

- Mitä on salainen tiedonhankinta ja erityisesti niihin kuuluva tekninen tarkkailu ja tiedustelu?
- Mitä menetelmiä tekninen tarkkailu ja tiedustelu pitää sisällään ja mitä toimivaltuuksia ne antavat poliisille?
- Mitä edellytyksiä on salaisen tiedonhankinnan ja siihen kuuluvien teknisen tarkkailun ja tiedustelun käyttämiseksi?
- Mitä eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä on salaiseen tiedonhankintaan kuuluvilla teknisellä tarkkailulla ja tiedustelulla, ovatko toimivaltuudet erilaisia?

2.4 Aiheen rajaus

Opinnäytetyössä on tarkoituksena käsitellä pääasiassa salaisen tiedonhankinnan perusta sekä tämän perustan tukemia teknisen tarkkailun ja tiedustelun toimivaltuuksia ja edellytyksiä, joten salaiseen tiedonhankintaan liittyviin pöytäkirjoihinkin ei ollut tarpeellista syventyä. Opinnäytteen toteutuksen näkökulmasta ei ollut myöskään tarpeellista käsitellä salaista tiedonhankintaa julkisuuslain säännösten pohjalta. Salainen tiedonhankinta on nimensä mukaisesti salaista viranomaistoimintaa, eikä opinnäytteessä ollut tarkoituksenmukaista ottaa kantaa salaiseen tiedonhankintaan liittyviin julkisuusasioihin tai salassapitoon salassapito-olettaman vuoksi, mistä syystä ne on rajattu kokonaan pois. Julkisuus- ja salassapitoasioista tässä opinnäytteessä käsitteleminen todennäköisesti paisuttaisi sisällön määrää kohtuuttoman suureksi.

Opinnäytteen kannalta ei myöskään ollut tarkoituksenmukaista ottaa kantaa salaisella tiedonhankinnalla saavutettavien päämäärien tärkeyden tai ylipäättään eettisyyden osalta. Salaisen tiedonhankinnan tai teknisen tarkkailun ja tiedustelun käyttämisestä olevia tilastoja ei myöskään ole tavoitteena käsitellä tässä opinnäytteessä mainintaa enempiä, sillä aiheesta on riittävästi käsiteltävää teoriatasolla asti ilman. Tiedonhankinnan käyttöön liittyvä tilastomateriaali mahdollistaa hyvin esimerkiksi jatkotutkimuksen käytön kehityksen ja sen syiden syvempään tarkasteluun. Opinnäytteen sisältö muodostuu muutoin tutkimuskysymysten mukaisesti.

3 SALASEEN TIEDONHANKINTAAN LIITTYVÄ LAINSÄÄDÄNTÖ

Aina kun käytetään lain määrittelemää toimivaltaa, vaatii se perusteet ja harkinnan. Salaisella tiedonhankinnalla puututaan ihmisen perusoikeuksiin ja näin ollen erityinen harkinta oikeusturvan näkökulmasta on tärkeää. Salaiseen tiedonhankintaan kuuluvat tekninen tarkkailu ja tiedustelukin vaikuttavat parhaimmillaan voimakkaasti yksilön yksityisyyden ja kotirauhan suojaan. Jotkut salaiseen

tiedonhankintaan kuuluvista menetelmistä ovat jo itsessään omiaan aiheuttamaan oikeusturva- ja turvallisuusriskejä, jotka tulevat etukäteen ja reaaliaikaisesti harkittavaksi.

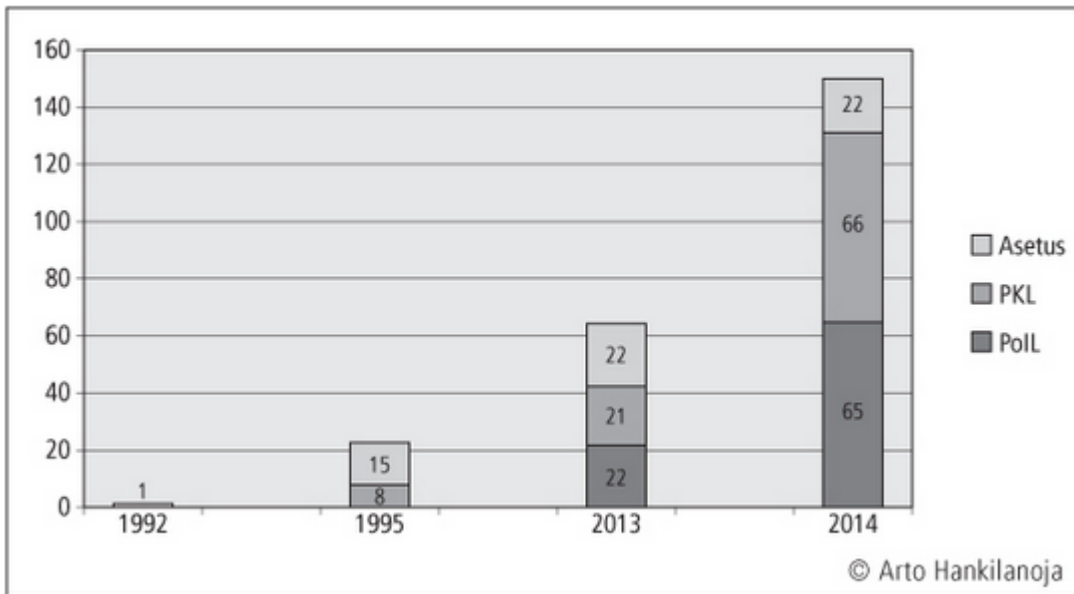
Suomen perustuslain (PL, 731/1999) 2 §:n mukaisesti Suomi noudattaa oikeusvaltioperiaatetta, jolloin julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Viranomaisten toiminta, myös poliisin toiminta on julkisen vallan käyttöä, sillä poliisilla on oikeus puuttua esimerkiksi kansalaisen perusoikeuksiin. (PL 2.3.) Poliisin toiminnalle on siis löydyttävä lailliset perusteet, ja tärkeimpiä näistä ovat poliisilain lisäksi esitutkintalaki (ETL, 805/2011) ja pakkokeinolaki (PKL, 806/2011).

Poliisilain (PolL, 872/2011) 1 luku säättää muun muassa poliisitoimintaan vaikuttavat periaatteet sekä määrittää poliisiviranomaisen tehtävät lain yleisten säännösten 1 §:ssä:

”Poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, kansallisen turvallisuuden suojaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Poliisi toimii turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa ja huolehtii tehtäviinsä kuuluvasta kansainvälisestä yhteistyöstä.” (PolL 1:1.1.)

Poliisilain 1 luvun säätelemistä periaatteista salaista tiedonhankintaa koskettavat parhaiten perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen (PolL 1:2), suhteellisuusperiaate (PolL 1:3), vähimmän haitan periaate (PolL 1:4) sekä tarkoitussidonnaisuuden periaate (PolL 1:5). Perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen on kaikkein voimakkain yleiseen poliisitoimintaan vaikuttava periaate. Suhteellisuusperiaate määrittää sen, että poliisin suorittamien toimenpiteiden on oltava aina puolustettavia muun muassa tehtävän tärkeyden, tavoiteltavan päämäärän sekä tilanteen kokonaisarviointin näkökulmasta. Vähimmän haitan periaate ohjaa poliisitoimintaa siten, ettei kenenkään oikeuksiin saa puuttua tai heille aiheuttaa haittaa enempää kuin on tehtävän suorittamiseksi välttämätöntä. Tarkoitussidonnaisuus poliisin toiminnassa taas säättää sen, ettei poliisi saa käyttää laillista toimivaltuuttaan mihinkään muuhun kuin sitä varten säädettyyn tarkoitukseen. Periaatteet on säädetty samankaltaisina myös pakkokeinolain (PKL, 806/2011) 1 luvussa suhteellisuusperiaatteen (PKL 1:2) ja vähimmän haitan periaatteen (PKL 1:3) osalta.

Salainen tiedonhankinta on yhtä lailla viranomaistoimintaa, jolloin senkin on noudatettava tarkoin asiaankuuluvaa lainsäädäntöä. Salainen tiedonhankinta ei kuitenkaan ole aina ollut yhtä säänneltyä kuin nykyään, vaan lainsäädäntö on kehittynyt huomattavasti viimeisen 30 vuoden aikana (Hankilanoja 2014, 79.) Seuraavassa kuvassa yleisesti säännösmäärän kehitys vuosien 1992–2014 välisenä aikana poliisilaissa, pakkokeinolaissa sekä muissa asetuksissa (Kuva 1). Kuvan tilastoihin ei ole sisällytetty siviilitiedustelun säännöksiä, sillä ne astuivat voimaan vasta 2019.

Kuva 1: Salaista tiedonhankintaa koskevien säännösten määrän kehitys vuosina 1992–2014 (Hankilanoja 2014, 111)

Tässä opinnäytetyössä poliisilakiperusteista salaista tiedonhankintaa kutsutaan salaisiksi tiedonhankintakeinoiksi, pakkokeinolakiperusteista salaista tiedonhankintaa salaisiksi pakkokeinoiksi sekä poliisilain siviilitiedustelusäännösten mukaista salaista tiedonhankintaa siviilitiedusteluksi.

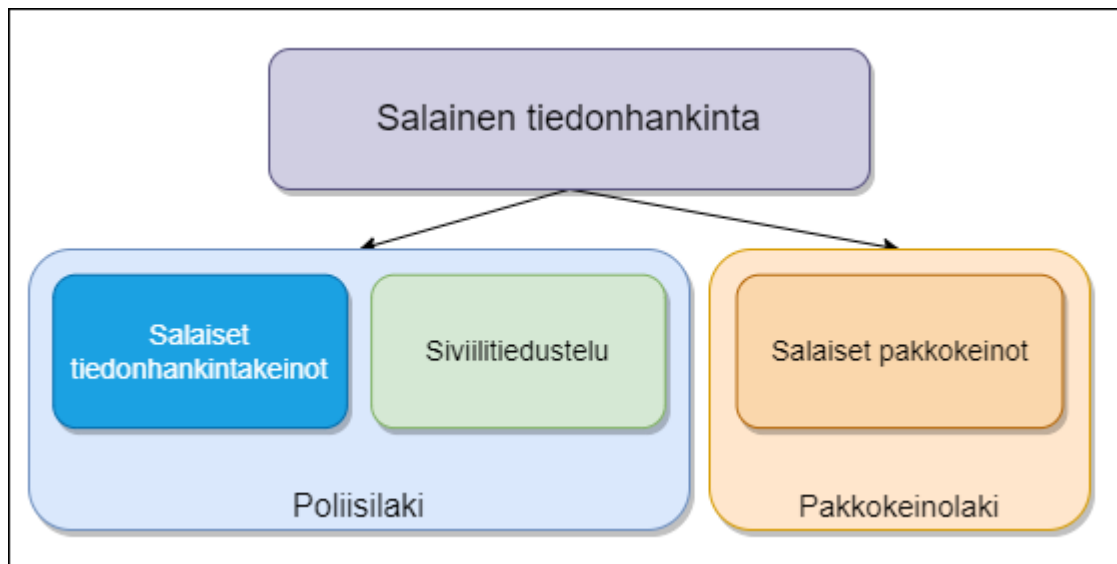
3.1 Salaiset tiedonhankinta- ja pakkokeinot sekä siviilitiedustelu

Salaisesti hankittavan tiedon tuottamiseen tarkoitetut menetelmät voidaan jakaa kahteen ryhmään: toimivaltuusperusteisiin sekä tavanomaisoikeudellisiin menetelmiin. Toimivaltuusperusteiset menetelmät ovat laissa säädettyjä tiedonhankintamenetelmiä, tavanomaisoikeudellisten menetelmien käytöstä ei ole erikseen säädetty, vaan ne perustuvat esimerkiksi vakiintuneeseen tapaan. (Lohse ym. 2019, 17.) Tavanomaisoikeudelliset menetelmät voivat olla esimerkiksi keskustelun kuuleminen ja paljain silmin tehty lyhytaikainen havainnointi yksittäisen henkilön toiminnasta julkisella paikalla. Poliisikaan ei tarvitse tällaiseen toimintaan erillistä toimivaltuutta, sillä se muodostaisi ristiriidan sen suhteen, onko poliisilla vähemmän oikeuksia kuin tavanomaisella kansalaisella. Esimerkiksi julkisella paikalla kovaäänisen keskustelun osapuolet kantavat itse riskin siitä, että sivullinen kuulee heidän välisensä keskustelun. (Fredman ym. 2020, 1111.)

Opinnäytetyössä myöhemmin käsiteltävä tekninen tarkkailu ja tiedustelu ovat toimivaltuusperusteisiä menetelmiä, jolloin laki ohjaa tarkoin niiden käyttämistä. (Lohse ym. 2019, 17.) Lain mahdollistamien salaiseen tiedonhankintaan kuuluvien teknisten menetelmien ja toimivaltuuksien käyttämisessä on erilaisia edellytyksiä, joita käsitellään myöhemmin tarkemmin.

Salaisia tiedonhankinta- ja pakkokeinoja sekä siviilitiedustelua koskevat keskeiset säädökset löytyvät poliisilain (PoL, 872/2011) ja pakkokeinolain (PKL, 806/2011). Siviilitiedustelulainsäädäntö kuuluu osaksi poliisilain 5a lukua, mutta sitä käsitellään tässä opinnäytetyössä omana säännöksenään. Salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen käyttöä ohjaa myös Valtioneuvoston asetus esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta (EPSA, 122/2014) 3 luku. Siviilitiedustelun käyttöä ohjaa lisäksi Valtioneuvoston asetus siviilitiedustelusta (SivTiedA, 709/2019).

Seuraavassa kuvassa (Kuva 2) havainnollistettuna eri lainsäädäntöjen määrittämien salaisen tiedonhankinnan hierarkia.

Kuva 2: Salaisen tiedonhankinnan hierarkia lainsäädännössä

3.2 Salainen tiedonhankinta poliisilaissa

Poliisilain (872/2011) salaisia tiedonhankintakeinoja koskevat toimivaltuussäännökset tulivat käyttöön ensimmäisen kerran 1.10.1995, kun ”uusi poliisilaki” (493/95) astui voimaan. Näihin uusiin säännöksiin kuuluivat alun perin sekä tarkkailu että tekninen tarkkailu, joihin molempiin sisältyivät seuranta, katselu ja kuuntelu. Nämä salaiseen tiedonhankintaan liittyvät keinot sekä toimivaltuussäännökset lisättiin tuolloin voimaan tulleen poliisilain 3 luvun jatkoksi. (HE 57/1994, 4, 14, viitattu teoksessa Hankilanoja 2014, 73.) Poliisilaki on ehtinyt tämän jälkeen uudistua jo siinä määrin, että salaisille tiedonhankintakeinoille on saatettu voimaan kokonaan oma, 5. luku, johon on sisällytetty sen jälkeen teknisistä menetelmistä myös tekninen laitetarkkailu.

Sen lisäksi että poliisilaki määrittää poliisin tehtävät, on poliisilain tarkoitus myös taata poliisille lainmukaiset keinot oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaamiseksi, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, rikosten ennalta estämiseksi, selvittämiseksi ja syyteharkintaan saattamiseksi sekä muiden sille laissa erikseen säädettyjen tehtävien hoitamiseksi. Salaisen tiedonhankinnan

osalta poliisilaki mahdollistaa siis esimerkiksi teknisen tarkkailun käytön rikoksia ennalta estävässä sekä torjuvassa mielessä. (HE 57/1994, 18, viitattu teoksessa Hankilanoja 2014, 73.)

3.3 Salainen tiedonhankinta pakkokeinolaissa

Pakkokeinolain (PKL, 806/2011) astuttua ensimmäisenä versionaan voimaan vuonna 1989, ei siinä tuolloin ollut vielä salaisia pakkokeinoja koskevia säännöksiä. Vasta 1.6.1995 pakkokeinolakiin lisättiin luku 5a, jossa säädettiin ensimmäistä kertaa salaisesta tiedonhankinnasta, muun muassa teknisestä tarkkailusta. Ennen pakkokeinolakiin tullutta salaisen tiedonhankinnan sääntelyä, oli esimerkiksi teknisen tarkkailun keinoja käytetty sillä perusteella, että se kuului poliisin tavanomaisiin oikeuksiin. (Pölonen 1997, 34, viitattu teoksessa Hankilanoja 2014, 79.)

Toisin kuin poliisilaissa, pakkokeinolaissa säädetään jo tapahtuneen rikoksen selvittämiseen liittyvistä salaista tiedonhankintaa koskevista toimivaltuuksista. Selkeästä linjauksesta huolimatta poliisi- ja pakkokeinolain salaista tiedonhankintaa koskevien säännösten erottaminen toisistaan rikosten paljastamisen ja ennalta estämisen osalta poliisilakiin sekä jo tapahtuneiden rikosten selvittämisen osalta pakkokeinolakiin voi olla hyvin vaikeaa kunkin tutkinnassa olevan rikoskokonaisuuden mukaan. Tämä voi tapahtua, jos rikoskokonaisuuden yhdessä asiassa on kyse rikoksen paljastamisesta ja toisessa taas rikoksen selvittämisestä (Fredman ym. 2020, 1065; Hankilanoja 2014, 73–75.)

Sellaisissa tilanteissa, joissa salaisen tiedonhankinnan yhteydessä ilmeneekin, että on syytä epäillä se rikos jo tapahtuneeksi, jonka estämiseksi tai paljastamiseksi salainen tiedonhankinta on aloitettu, saa poliisilakiperusteista tiedonhankintaa jatkaa rikoksen selvittämiseksi kolme vuorokautta, enintään kuitenkin luvan voimassaoloajan. Jos tämän ajan jälkeen vielä asian selvittämiseen tarvitaan salaista tiedonhankintaa, on siirryttävä pakkokeinolain 10 luvun salaisiin pakkokeinoihin ja asia saatettava kyseessä olevaan säännökseen toimivaltaisen viranomaisen päätettäväksi kussakin säännöksen mainitun määräajan puitteissa. (PoL 5:4; Hankilanoja 2014, 93.)

3.4 Siviilitiedustelu poliisilaissa

Siviilitiedustelua koskeva lainsäädäntö astui voimaan 1.6.2019 osana poliisilakia (poliisilain 5a luku), jonka tarkoitus on keskittyä Suomea uhkaavilta kansalliseen turvallisuuteen kohdistuvilta vakavilta uhilta. Uuden tiedustelulainsäädännön astuttua voimaan siviilitiedustelun tiedonhankintamenetelmät ovat käytössä ainoastaan suojelupoliisilla. Tämän yhteydessä suojelupoliisilta samalla poistuivat esitutkinta- ja pakkokeinolakien antamat toimivaltuudet. Suojelupoliisi käyttää siviilitiedustelun mahdollistamia tiedonhankintatoimivaltuuksia niin kotimaassa, kuin erityisin edellytyksin myös ulkomailla. (Sisäministeriö, 2019.) Pääasiallisena kohteena siviilitiedustelulla on kuitenkin Suomeen kohdistuvat vakavat uhat, esimerkiksi terrorismi, vieraiden valtioiden Suomeen

kohdistama tiedustelu, vakoilu tai muu haitallinen toiminta ja yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja tai elintärkeää infrastruktuuria uhkaava toiminta (PoL 5a:3), lyhyesti siis kansallista turvallisuutta uhkaavien rikosten estäminen, paljastaminen ja selvittäminen (Hakonen 2021, 33).

3.5 Tiedustelusta yleisesti

Tiedustelu on salassa pidettävää tiedonhankintaa, jossa hankitaan, tuotetaan ja analysoidaan tietoa. Näitä menetelmiä hyödyntäen tiedusteluorganisaatio tuottaa tiedustelutuotteita, ja tämä toiminta on tiedustelutuotteita käyttävien asiakkaiden ohjaamaa. Suomessa siviili- ja sotilastiedustelun asiakkaita ovat ylin valtionjohto kuten tasavallan presidentti, pääministeri, ulkoministeri, sisäministeri ja puolustusministeri. Tämä asiakaskunta myös muodostaa Suomea edustavan ulko- ja turvallisuuspoliittisen hallitusvallan. Ulko- ja turvallisuuspoliittisilla asioilla on siis iso painoarvo, sillä siviili- ja sotilastiedustelulla hankittu tieto tuotetaan juuri kyseisen ylimmän valtionjohdon päätöksenteon tueksi. (Lohse ym. 2019, 15; Lohse & Viitanen 2019, 38.) Tiedustelun asiakkaat eivät vain vastaanota tiedusteluviranomaisen tuottamaa tietoa, vaan osallistuvat myös tiedustelutoiminnan ohjaamiseen. Asiakas asettaa muun muassa tiedustelun painopisteet ja esittää viranomaiselle tietopyynnön, mutta tämä koskee yksinomaan ulko- ja turvallisuuspoliittisina päättäjinä toimivia asiakkaita. (Lohse & Viitanen 2019, 60–61.) Tiedustelutoimintaa koskevat asiakirjat eivät ole julkisia (Lohse & Viitanen 2019, 81).

Poliisilla tiedustelumenetelmien kaltaisesti tehtävä tiedonhankinta eli rikostiedustelu tehdään rikosia ennalta estävän, paljastavan ja niitä selvittävän toiminnan tueksi. Tiedonhankinnan kohteina rikostiedustelussa ovat rikoslaissa tai muussa laissa rangaistaviksi säädettyt joko suunnitteilla olevat tai jo tehdyt teot. (Hakonen 2021, 10.)

3.6 Viranomaiset

Tiedusteluviranomaiset. Suomessa tiedusteluviranomaisia on kolme. Ne ovat suojelupoliisi, pääesikunnan tiedusteluosasto sekä Puolustusvoimien tiedustelulaitos (Lohse & Viitanen 2019, 51–56). Muut poliisiorganisaatiot suojelupoliisin lisäksi eivät siis ole tiedusteluviranomaisia, sillä siviilitiedustelu on ainoastaan suojelupoliisin suorittamaa tiedonhankintaa (Lohse & Viitanen 2019, 38). Lakisääteisiä salaisia tiedonhankintamenetelmiä on kuitenkin jokaisella organisaatiolla sovellettavanaan joko pakkokeinolaissa, poliisilaissa ja sen säännöksissä siviilitiedustelusta. Sotilastiedusteluviranomaiset noudattavat lakia sotilastiedustelusta (SotTiedL, 590/2019).

Kansallinen turvallisuus rakentuu Suomen suvereniteetista sekä yhteiskunnan turvallisuudesta ja näiden rakennuspalikoista. Kansallisen turvallisuuden uhkana on kaikki sellainen toiminta, joka voi vaarantaa valtion suvereniteetin, olemassaolon ja kyvyn tuottaa turvallisuutta. (Sisäministeriö 2022.) Siviili- ja sotilastiedustelun tiedonhankinnan tarkoitus on tukea kansallista turvallisuutta,

kansalliseen turvallisuuteen liittyvää viranomaisten toimintaa sekä tuetaan ylimmän valtionjohdon turvallisuuspoliittista päätöksentekoa. (Hakonen 2021, 10.) Sekä siviili- että sotilastiedusteluviranomaisten toiminta jakautuu operatiiviseen toimintaan ja strategiseen suunnitteluun (Lohse & Viitanen 2019, 81.) Tässä opinnäytetyössä ei keskitytä sotilastiedusteluun liittyviin yksityiskohtiin sen tarkemmin.

Muut viranomaiset. Poliisilain 5 luvun mukaisia salaisia tiedonhankintakeinoja käyttää esitutkintaviranomaisista lähtökohtaisesti poliisi, mutta se antaa mahdollisuuden myös Tullille ja Rajavartiolaitokselle myös joillekin keinoille. Tullin osalta tullilaissa (304/2014) ja Rajavartiolaitoksen osalta rajavartiolaitoissa (578/2005) ei erikseen säädetä näiden viranomaisten mahdollisuudesta käyttää rikoksen ennalta estämiseksi tai torjumiseksi salaisia tiedonhankintamenetelmiä, jolloin Tulli ja Rajavartiolaitos hyödyntävät poliisilain salaisia tiedonhankintakeinoja sen rajoissa, mitä poliisi- tai muussa laissa erikseen säädetään näiden viranomaisten osalta (PoL 5:1.4). Pakkokeinolain 10 luku taas mahdollistaa salaiset tiedonhankintamenetelmät niin poliisille, Tullille kuin Rajavartiolaitoksellekin jo tapahtuneen rikoksen selvittämiseksi.

Poliisi- ja pakkokeinolain mukaisia salaisia pakko- ja tiedonhankintakeinoja käyttävät esitutkintaviranomaisiin kuuluvat viranomaiset, kuten poliisi, mutta poliisilakiin sisältyvää siviilitiedustelulainsäädäntöä soveltaa ainoastaan suojelupoliisi. Suojelupoliisi ei ole enää esitutkintaviranomainen, eli se ei suorita rikosten esitutkintaa (ETL 2:1.1; Fredman ym. 2020, 123.)

Seuraavassa kuvassa on vielä havainnollistettu minkä lainsäädännön puitteissa salainen tiedonhankinta on kullekin aiemmin mainitulle viranomaiselle mahdollista (Kuva 3). Kuvassa vihreä väri kertoo salaisen tiedonhankinnan olevan mahdollista kyseiselle viranomaiselle, oranssi väri tarkoittaa salaisen tiedonhankinnan olevan mahdollista viranomaiselle joissain tilanteissa, punainen tarkoittaa, ettei salainen tiedonhankinta ole mahdollista kyseiselle viranomaiselle.

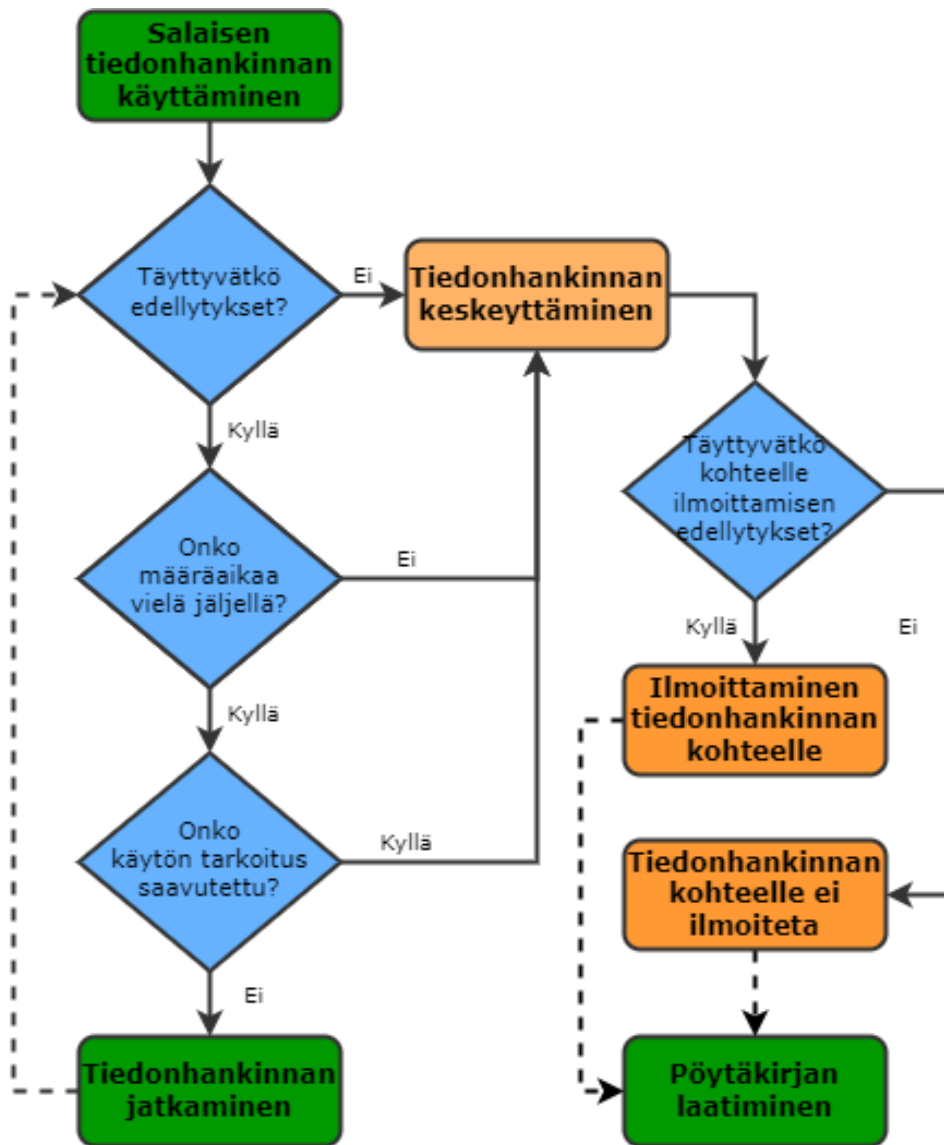

Kuva 3: Salaista tiedonhankintaa hyödyntävät viranomaiset

4 SALAISEN TIEDONHANKINNAN KÄYTTÖ

Salainen tiedonhankinta voidaan jakaa useaan eri osaan. Salaisessa tiedonhankinnassa on ensinnäkin tarkasteltava, täytyvätkö sen käyttämisen edellytykset. Edellytyksiä tarkastellaan tiedonhankintaa aloittaessa, sekä aktiivisesti tiedonhankinnan aikana. Käyttö tulee aina harkita ja selvittää käyttöön vaikuttavat tosiasialliset seikat. Tiedonhankinnan käyttämiselle on myös yleensä asetettu määräaika esimerkiksi tuomioistuimen toimesta, eli kuinka pitkään tiedonhankintaa voidaan jatkaa. Määräajan lisäksi tiedonhankinnan jatkumiseen vaikuttaa myös se, onko sen tavoite vielä saavutettu. Salaisen tiedonhankinnan keskeyttämisen jälkeen on tiedonhankinnan kohteelle ilmoitettava ja asiasta laadittava asianmukainen pöytäkirja. Oheisessa vuokaaviossa (Kaavio 1) on havainnollistettu salaisen tiedonhankinnan käyttämisen peruseriaatteet.

Kaavio 1: Vuokaavio salaisen tiedonhankinnan käyttämisestä

Vuokaavioon ei ole sisällytetty kaikkia salaiseen tiedonhankintaan vaikuttavia tai liittyviä asioita tarkemmin. Näihin syvennytään seuraavaksi lisää. Tässä opinnäytetyössä ei ole kuitenkaan tarkoituksenmukaista perehtyä jokaiseen salaisen tiedonhankintakeinon toimivaltuuteen tai menetelmään erikseen eikä niitä käsitellä nimeämistä tarkemmin, sillä opinnäytetyön aiheena on syventyä ainoastaan salaiseen tiedonhankintaan kuuluvien teknisen tarkkailun ja tiedustelun menetelmiin.

4.1 Tiedonhankinnan käyttäminen ja edellytykset

Poliisilain salaiset tiedonhankintakeinot. Poliisilain salaisten tiedonhankintakeinojen käytön yleiset edellytykset täyttyvät, jos keinoilla voidaan olettaa saatavan rikoksen ennalta estämisen, paljastamisen tai vaaran torjumisen kannalta tarvittavia tietoja, tai jos niillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen estämiselle ja paljastamiselle (PoL 5:2). mutta erityiset

edellytykset ovat kustakin käytetystä keinosta riippuvaisia, esimerkiksi peitetoiminnan ja valeoston edellytyksenä on niiden välttämättömyys rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi.

Seuraavassa taulukossa on tarkennettuna kunkin menetelmän edellytykset, joissa kaikkien merkittyjen edellytysten on täytyttävä niiden käyttämiseksi (Taulukko 1).

Taulukko 1: Salaisten tiedonhankintakeinojen edellytykset

EDELLYTYKSET	Voidaan olettaa saatavan rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi tarvittavia tietoja	Voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi	Välttämätöntä rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi
Kaikki salaiset tiedonhankintakeinot	X		
a) Telekuuntelu b) Tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta c) Suunnitelmallinen tarkkailu d) Tekninen tarkkailu e) Tietolähteen ohjattu käyttö f) Valvottu läpilasku	X	X	
a) Peitetoiminta b) Valeosto	X	X	X

Poliisilain mukaisten salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämisen aikana voi käydä ilmi, että kyseinen rikos onkin jo tapahtunut, jonka estämistä tai paljastamista varten keinoja on käytetty. Tässä tapauksessa poliisilain mukaista tiedonhankintaa saa kuitenkin jatkaa vielä kolme vuorokautta tai luvan määräaikaan asti. Tämän ajan puitteissa on kuitenkin haettava uutta lupaa pakkokeinolain mukaisten salaisten pakkokeinojen käyttämiseksi, jos se on rikoksen selvittämisen kannalta tarpeellista. (PoL 5:4.)

Pakkokeinolain salaiset pakkokeinot. Pakkokeinolain salaisten pakkokeinojen käytön yleisenä edellytyksenä, että käytöllä voidaan olettaa saatavan rikoksen selvittämiseksi tarvittavia tietoja (PKL 10:2.1). Lisäksi salaisia pakkokeinoja, esimerkiksi teknistä tarkkailua saa käyttää vain, jos

sillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. (PKL 10:2.2). Myös pakkokeinolaissa erityiset edellytykset ovat menetelmäkohtaisia. Perusedellytyksenä salaisten pakkokeinojen käytölle onkin siis niin sanotusti tuloksellisuusodotus, eli keinon käytöllä voidaan olettaa olevan hyötyä rikoksen selvittämiseksi. Jos tämä oletusarvo puuttuu käytön aloittamisen yhteydessä, ei keinon käyttöön tule ryhtyä. Jos oletusarvo täyttyy, on seuraavaksi täytyttävä myös mahdollisesti seuraavat edellytysten tasot eli erittäin tärkeä merkitys ja välttämättömyys, jotka ovat menetelmäkohtaisia. (Fredman ym. 2020, 1168–1170.)

Seuraavassa taulukossa on tarkennettuna kunkin menetelmän edellytykset, joissa kaikkien merkittyjen edellytysten on täytyttävä niiden käyttämiseksi (Taulukko 2).

Taulukko 2: Salaisten pakkokeinojen edellytykset

EDELLYTYKSET	Voidaan olettaa saavan rikoksen selvittämiseksi tarvittavia tietoja	Voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi	Välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi
Kaikki salaiset pakkokeinot	X		
a) Telekuuntelu b) Tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta c) Suunnitelmallinen tarkkailu d) Tekninen tarkkailu e) Tietolähteen ohjattu käyttö f) Valvottu läpilasku	X	X	
a) Peitetoiminta b) Valeosto c) asuntokuuntelu	X	X	X

Siviilitiedustelun tiedonhankintamenetelmät. Tiedustelumenetelmien käytön yleisenä edellytyksenä on niiden käytön välttämättömyys tärkeiden tietojen saamiseksi tiedustelun kohteena olevasta toiminnasta (Lohse ym. 2019, 79). Hallintovaliokunnan mietinnön (HaVM 36/2018) mukaan tämä ei kuitenkaan rajoita tavanomaisoikeudellisten tiedustelumenetelmien käyttöä, esimerkiksi avointen

lähteiden tiedustelua tai perinteistä tarkkailua, joita voidaan edelleen harjoittaa ilman välttämättömyysedellytystä (HaVM 36/2018, 31).

Tiedustelumenetelmien käytössä on otettava huomioon myös vakava uhka kansalliselle turvallisuudelle, jota toiminta, josta tiedustelutietoa hankitaan, voi aiheuttaa. Tämä asettaa tiedustelukeinojen käytölle korkeamman kynnyksen, eikä tiedustelumenetelmiä voi itsessään hyödyntää kansalliselle turvallisuudelle vain vähäistä uhkaa aiheuttavaa toimintaa kohtaan (Lohse ym. 2019, 81.) Lisäksi menetelmien kohdistamiseksi valtiolliseen toimijaan on tiedustelun oltava tarpeen tietojen saamiseksi. Tiedustelumenetelmistä peitetoiminnan käytön edellytyksiin kuuluu aiemman lisäksi se, että sitä on pidettävä tarpeellisena kansallista turvallisuutta uhkaavan toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden, ammattimaisuuden tai sen jatkuvuuden ja toistuvuuden vuoksi. Tiedustelumenetelmiä ei kuitenkaan saa kohdistaa pysyväisluonteiseen asumiseen tarkoitettuun tai käytettyyn tilaan tai paikkaan. (PoL 5a:4.) Seuraavassa taulukossa tarkennetaan tiedustelumenetelmien edellytykset (Taulukko 3). Huomioitavaa on se, että kaikkien tiedustelumenetelmien käyttäminen vaatii lähtökohtaisesti sellaisen toiminnan, joka aiheuttaa vakavaa uhkaa kansalliselle turvallisuudelle.

Taulukko 3: Siviilitiedustelun edellytykset

EDELLYTYKSET	Välttämätöntä tärkeiden tietojen saamiseksi	Pidettävä tarpeellisena toiminnan luonteen vuoksi
Kaikki tiedustelumenetelmät (Pois lukien tavanomaisoikeudelliset menetelmät)	X	
Peitetoiminta	X	X
Valtiolliseen toimijaan kohdistaminen	X	X

Kuten poliisilain mukaisia salaisia tiedonhankintakeinoja käyttäessä, myös siviilitiedustelun keinojen käyttämisen aikana voi paljastua seikkoja, jotka vaikuttavat tiedustelumenetelmien käyttämiseen. Tiedusteluun vaikuttavat tilanteet, joissa jonkun henkilön voidaan perustellusti olettaa syyllistyneen poliisilain 5 luvun 3 §:n mukaiseen rikokseen (tai näiden lisäksi perusluonteeseen tai törkeään

valtiopetokseen taikka laittomaan sotilaalliseen toimintaan), tai voidaan olettaa tällaisen rikoksen jo tapahtuneen eikä tiedustelumenetelmän avulla voida olettaa saatavan enää tietoja luvan tai päätöksen perusteena olevasta toiminnasta, joka uhkaa vakavasti kansallista turvallisuutta. (PoL 5a:5.)

Näissä tilanteissa suojelupoliisi saa kuitenkin jatkaa tiedustelua salaisena tiedonhankintana rikosten estämiseksi tai paljastamiseksi aiemmin käytetyn keinon toimin ja luvan voimassaoloajan loppuun saakka, mutta enintään kuukauden verran. Tiedonhankintaa saa jatkaa niin pitkään, kunnes asiassa toimivaltainen viranomaisen on päättänyt, saako tiedonhankinnan käyttöä vielä jatkaa. Asia on toimitettava kyseisen viranomaisen ratkaistavaksi jäljellä olevan ajan eli aiemmin mainittujen määräaikojen sisällä. (PoL 5a:5.)

4.2 Tiedonhankinnan suojaaminen

Poliisilain 20.7.2005 voimaan astuneessa muutoksessa säädettiin mahdollisuudesta suojata salainen tiedonhankinta sen paljastumisen estämiseksi. Myös sama muutos tuli pakkokeinolakiin koskien salaisia pakkokeinoja. Voimaan astuneet tiedonhankinnan suojauskeinot eivät tosin ole uusia toimivaltuuksia, vaan sekä poliisi- että pakkokeinolain suojaamisyksiköllä on haluttu turvata jo olemassa olevien toimivaltuuksien tehokas käyttö. Näitä toimivallan mukaisia salaisia tiedonhankintakeinoja voidaan muutosten myötä käyttää myös sellaisissa tilanteissa, joissa aiemmin olisi syntynyt vaara salaisen tiedonhankinnan paljastumiselle. (Hankilanoja 2014, 86.)

Salaisten pakko- ja tiedonhankintakeinojen suojaamiseksi poliisilla on oikeus jättää puuttumatta rikokseen, jos puuttumatta jättäminen ei aiheuta merkittävää vaaraa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle eikä merkittävää huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon vaaraa. Puuttumatta jättämisen täytyy olla välttämätöntä salaisen tiedonhankinnan tavoitteen turvaamiseksi tai toiminnan paljastumisen estämiseksi. (PoL 5:46.1; PKL 10:47.1.)

Poliisilla on myös mahdollisuus edellä mainittujen säännösten turvin tehdä ja käyttää vääriä, harhauttavia tai muutoin peiteltyjä tietoja, rekisterimerkintöjä tai asiakirjoja, kunhan se on salaisen tiedonhankinnan käytön suojaamisen kannalta välttämätöntä. Tämä oikeus koskee niin suunnitteilla tai käynnissä olevia salaisia tiedonhankintakeinoja, kuin myös jo toteutettuja keinoja. Suojaaminen ei siis välttämättä rajoitu vain toimivaltuuksien käytön suojaamiseen. (PoL 5:46.2; PKL 10:47.2; Lohse ym. 2019, 207.) Väärin, harhauttavin tai muutoin peiteltyin tiedoin, rekisterimerkinnöin ja asiakirjoin saa suojata myös suojelupoliisin toimesta siviilitiedustelun keinoin toteutettua tiedonhankintaa (PoL 5a:36.1). Tämä oikeus koskee vain tiedusteluviranomaista, eli esimerkiksi tietolähteelle tai muulle sivulliselle ei lain mukaan ole mahdollista luoda uutta henkilöllisyyttä (HE 202/2017, viitattu teoksessa Lohse ym. 2019, 208).

Tiedonhankinnan suojaamiseksi mahdollisesti tehdyt rekisterimerkinnät on kuitenkin oikaistava, kun edellytykset tiedonhankinnan suojaamiselle lakkaavat (PoL 5:46.3). Sama velvollisuus koskee myös salaisten pakkokeinojen (PKL 10:47.3) ja siviilitiedustelun avulla tehdyn tiedonhankinnan suojaamista (PoL 5a:36.2).

Salaisen tiedonhankinnan suojaamisesta päättäminen. Salaisen tiedonhankinnan suojaamisesta päättää salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu poliisimies tai tiedustelumenetelmien käyttöön perehtynyt suojelupoliisin päällystöön kuuluva poliisimies. Päätösvalta ulottuu aiemmin käsiteltyihin poliisilain 5:46 §:n sekä pakkokeinolain 10:47 §:n 1 momentissa mainittuun rikokseen puuttumisen siirtämiseen, sekä näiden pykälien 2 momentissa mainittuihin väärin, harhauttavien tai peiteltyjen tietojen käyttöön (PoL 5:47.2; PKL 10:48.2; PoL 5a:37.2.)

Salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetut pidättämiseen oikeutetut poliisimiehet tai suojelupoliisin päällystöön kuuluvat poliisimiehet eivät kuitenkaan saa päättää rekisterimerkintöjen tekemisestä tai asiakirjan valmistamisesta. Suojauskeinoina käytettyjen rekisterimerkintöjen tekemisestä sekä asiakirjojen valmistamisesta päättävät joko keskusrikospoliisin tai suojelupoliisin päällikkö (PoL 5:47; PKL 10:48; PoL 5a:37). Suojaustoimenpiteistä päättäneen viranomaisen on myös pidettävä näiden keinojen käytöstä kirjaa, valvottava niiden käyttöä sekä edellytysten päättyessä myös huolehdittava siitä, että merkinnät oikaistaan (PoL 5:47.3; PKL 10:48.3; PoL 5a:37.3). Seuraavassa kuvassa on havainnollistettu salaisen tiedonhankinnan suojauskeinojen käyttämistä, jossa STEKPOV tarkoittaa salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettua pidättämiseen oikeutettua virkamiestä (Kuva 4) (Forss 2019, 86).

SUOJAAMISTYYPPI	SUOJAAMISTAPA	PÄÄTÖKSENTEKIJÄ
REKISTERI	Väärin, harhauttavien tai peiteltyjen rekisterimerkintöjen tekeminen ja käyttö	KRP:n tai supon päällikkö
ASIAKIRJA	Väärin asiakirjojen valmistaminen ja käyttäminen	KRP:n tai supon päällikkö valmistamisesta ja käyttämisestä STEKPOV
TIETO	Väärin, harhauttavien tai peiteltyjen tietojen käyttäminen	STEKPOV

Kuva 4: Salaisen tiedonhankinnan suojaaminen (Forss 2019, 86)

4.3 Tiedonhankinnan keskeyttäminen ja lopettaminen

Tavanomaisessa tilanteessa sekä poliisi- että pakkokeinolain mukainen salainen tiedonhankinta on lopetettava, kun käytön tarkoitus on saavutettu tai sille ei ole enää edellytyksiä, vaikka salaiseen tiedonhankintaan oikeuttavassa päätöksessä olisikin vielä määräaika jäljellä. Lopettaminen tulee kyseeseen myös, jos havaitaan ettei salaisella tiedonhankinnalla voidakaan saavuttaa sille asetettua tavoitetta. Jos edellytykset jatkuvat määräajan loppuun asti, voi tiedonhankintaa luonnollisesti jatkaa päätöksen määräajan loppuun asti. (PoL 5:2.3; PKL 10:2.3; PoL 5a:4.5; Fredman ym. 2020, 1070–1071.)

Salaisen tiedonhankinnan keskeyttäminen voi tulla joissain tilanteissa eteen esimerkiksi silloin, kun poliisi- tai pakkokeinolain mukaisista tiedonhankintatoimivaltuuksista telekuuntelua, teknistä kuuntelua tai laitetarkkailua on käytetty. Tällöin menetelmän käyttö on esimerkiksi kohdistunut telekuuntelussa muuhun kuin luvan kohteena olevaan henkilöön tai teknisessä kuuntelussa kuunneltava henkilö ei oleskelekaan kuunnellussa tilassa, tai tilassa oleskelee joku muu kuin luvan kohteena oleva henkilö. Näissä tapauksissa käyttö on keskeytettävä ja sekä hankitut tallenteet ja tiedot hävitettävä. Käyttö on keskeytettävä sekä mahdolliset tallenteet ja tiedot hävitettävä myös teknistä laitetarkkailua käytettäessä, jos kohteena oleva henkilö ei käytäkään tarkkailtavaa laitetta, tai jos tarkkailu kohdistuukin välitettävänä olevan viestin sisältöön tai tunnistamistietoihin. Keskeyttämiseen tarvittavat toimenpiteet on tehtävä niin pian kuin mahdollista. (PoL 5:56; PKL 10:58; Fredman ym. 2020, 1070–1071.)

Siviilitiedustelun säännöksissä ei määritellä salaisen tiedonhankinnan keskeyttämisestä tilanteen niin erikseen vaatiessa, jolloin tiedustelumenetelmin toteutetussa tiedonhankinnassa noudatetaan sitä, mitä kunkin käytetyn menetelmän osalta poliisilain 5 luvun salaisista tiedonhankintakeinoista erikseen säädetään.

4.4 Tiedonhankinnan käytöstä ilmoittaminen

Perustuslain 21 § mukaan jokaisella on oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös esimerkiksi tuomioistuimen käsiteltäväksi. Salaisen tiedonhankinnan kohteena olevalle henkilölle on siis ilmoitettava asiasta, jotta hänellä on halutessaan mahdollisuus saattaa asia toimivaltaisen viranomaisen käsiteltäväksi sen selvittämiseksi, onko hänen perusoikeuksiaan loukattu. Kohteelle salaisesta tiedonhankinnasta ilmoittamisen yksityiskohdat riippuvat kustakin tiedonhankintaan sovelletusta lainsäädännöstä. Tätä asiaa avataankin kirjassa Johdatus tiedusteluun (2019) seuraavasti:

”Yksityiselämän suojaan liittyvien ulottuvuuksien ohella oikeusturva (PL 21 §) ja oikeus tehokkaaseen oikeussuojakeinoon (EIS 13 artikla) on toinen tiedustelutoiminnassa sekä

sen päätöksenteossa ja valvonnassa erityistä huomiota edellyttävä perus- ja ihmisoikeus. Oikeus saada tieto tiedustelun kohteeksi joutumisesta on erityisen tärkeä oikeus-suojatae, sillä vain ilmoituksen saanut ymmärtää saattaa asiansa tuomioistuimen tai muun viranomaisen käsiteltäväksi, mikäli epäilee joutuneensa yksityiselämän suojan, luottamuksellisen viestinnän tai muun perusoikeusloukkauksen kohteeksi.” (Lohse & Viitanen 2019, 29)

Poliisilain mukaisesta ilmoittamisesta. Poliisilain mukaisista, salaisiin tiedonhankintakeinoihin kuuluvien telekuuntelun, tietojen hankkimisen telekuuntelun sijaan, televalvonnan, teknisen tarkkailun ja valvotun läpilaskun käytöstä on ilmoitettava kohteelle kirjallisesti sen jälkeen, kun tiedonhankinnan tarkoitus on saavutettu. Ilmoitus on tehtävä tiedonhankinnan tarkoituksen saavuttamisen jälkeen viipymättä. Ilmoittamista voidaan kuitenkin viivyttää yleisesti salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä korkeintaan vuoden ajan siitä hetkestä, kun tiedonhankintakeinojen käyttö on lopetettu. (PoL 5:58.1.) Tuomioistuimen päätöksellä ilmoittamista voidaan lykätä korkeintaan kaksi vuotta kerrallaan. Tätä lykkäämistä voi tuomioistuimelta vaatia pidättämiseen oikeutettu virkamies tai suojelupoliisin päällystöön kuuluva poliisimies. Lykkäämistä voidaan vaatia sillä perusteella, että sen on tarkoitus turvata vielä käynnissä oleva tiedonhankinta tai valtion turvallisuus. Perusteena voi myös olla hengen tai terveyden suojaaminen. Ilmoitus voidaan jättää myös kokonaan tekemättä samoin perustein tuomioistuimen päätöksellä. (PoL 5:58.2.)

Ilmoittamisen määräajan tai lykkäyksen päättyessä ei ilmoitusta kuitenkaan voida tehdä, jos kohteen henkilöllisyys ei ole tiedossa. Ilmoitus on tässä tapauksessa tehtävä ilman aiheetonta viivytystä heti sen jälkeen, kun kohteen henkilöllisyys selviää. (PoL 5:58.3.) Salaiseen tiedonhankintakeinoon luvan antaneelle tuomioistuimelle on myös toimitettava kirjallisesti tieto siitä, että tiedonhankinnan kohteelle on asiasta ilmoitettu (PoL 5:58.4). Erityisesti suunnitelmallista tarkkailua, peiteltä tiedonhankintaa, peitetoimintaa, valeostoa tai tietolähteen ohjattua käyttöä koskeva ilmoituksen tekeminen ei ole tarpeellista, jos esitutkintaa ei ole aloitettu salaiseen tiedonhankintaan liittyvän rikosepäilyn osalta. Jos esitutkinta aloitetaan, noudatetaan tässä tapauksessa pakkokeinolakia siltä osin, mitä siinä säädetään salaisen tiedonhankinnan ilmoittamisesta. (PoL 5:58.5.) Salaisten tiedonhankintakeinojen ilmoittamiseen liittyvät seikat on havainnollistettu seuraavalla taulukolla (Taulukko 4).

Taulukko 4: Salaisen tiedonhankintakeinojen käytöstä ilmoittaminen poliisilaisissa

POLIISILAKI	Peruste	Aikamääre	Asiasta päättää
Pääsääntö	-	Viipymättä, kun tarkoitus on saavutettu Kuitenkin viimeistään vuoden kuluttua käytön lopettamisesta	-
Ilmoituksen lykkääminen	Jos perusteltua käynnissä olevan tiedonhankinnan suojaamiseksi, tai välttämätöntä valtion turvallisuuden tai hengen ja terveyden suojaamiseksi	Enintään 2 vuotta kerrallaan	Tuomioistuin, pidättämiseen oikeutetun poliisi-miehen vaatimuksesta
Ilmoittamatta jättäminen	Välttämätöntä valtion turvallisuuden tai hengen ja terveyden suojaamiseksi	-	Tuomioistuin
Ilmoittaminen ei mahdollista	Tiedonhankinnan kohteen henkilöllisyys ei ole tiedossa	Ilman aiheetonta viivytystä henkilöllisyyden selvittyä	-

Pakkokeinolain mukaisesta ilmoittamisesta. Pakkokeinolain mukaisesta salaisesta tiedonhankinnasta, joka on kohdistettu epäiltyyn, on ilmoitettava viipymättä kirjallisesti, kun asia on edennyt syyttäjälle tai esitutkinta on päätetty tai keskeytetty. Viimeinen takaraja on kuitenkin viimeistään vuoden kuluttua pakkokeinojen käytön lopettamisen jälkeen. Tämä koskee seuraavia salaisia pakkokeinoja:

- Telekuuntelu
- tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta
- televalvonta
- suunnitelmallinen tarkkailu
- peitelty tiedonhankinta
- tekninen tarkkailu sekä
- valvottu läpilasku (PKL 10:60.1.)

Jos epäiltyyn on kohdistettu salaisista pakkokeinoista peitetoimintaa, valeostoa, tietolähteen ohjattua käyttöä, on hänelle ilmoitettava niiden käytöstä asian syyttäjälle etenemisen jälkeen kirjallisesti

ilman aiheetonta viivytystä. (PKL 10:60.2). Yleisesti kaikkia salaisia pakkokeinoja koskien pidättämiseen oikeutettu virkamies voi vaatia tuomioistuimelta ilmoituksen lykkäämistä korkeintaan kahdella vuodella kerrallaan, mutta tällöin on oltava perusteltu syy lykkäämiselle vedoten vielä käynnissä olevan tiedonhankinnan turvaamiselle tai valtion turvallisuuden tai hengen ja terveyden suojaamiselle. Tuomioistuin voi myös päättää kahden jälkimmäisen perusteella, ettei ilmoitusta tehdä ollenkaan. (PKL 10:60.3.) Ilmoitusta ei myöskään voida pakkokeinojenkaan osalta tehdä, jos epäillyn henkilöllisyys ei ole tiedossa, mutta sen selvittyä on ilmoitus tehtävä ilman aiheetonta viivytystä (PKL 10:60.4). Kun epäillylle ilmoitetaan häneen kohdistetuista salaisista pakkokeinoista, on näihin keinoihin luvan antaneelle tuomioistuimelle myös ilmoitettava tästä kirjallisesti (PKL 10:60.5). Salaisien pakkokeinojen ilmoittamiseen liittyvät seikat on havainnollistettu seuraavalla taulukolla (Taulukko 5).

Taulukko 5: Salaisten pakkokeinojen käytöstä ilmoittaminen pakkokeinolaissa

PAKKOKEINOLAKI	Peruste	Aikamääre	Asiasta päättää
a) Telekuuntelu b) Tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta c) Televalvonta d) Suunnitelmallinen tarkkailu e) Peitelty tiedonhankinta f) Tekninen tarkkailu g) Valvottu läpilasku	-	Viipymättä, kun asia saatettu syyttäjän harkittavaksi tai esitutkinta on muuten päätetty tai keskeytetty Kuitenkin viimeistään vuoden kuluttua käytön lopettamisesta	-
a) Peitetöiminta b) Valeosto c) Tietolähteen ohjattu käyttö	-	Ilman aiheetonta viivytystä, kun asia mennyt syyttäjän harkittavaksi	-
Ilmoituksen lykkääminen	Jos perusteltua käynnissä olevan tiedonhankinnan suojaamiseksi, tai välttämätöntä valtion turvallisuuden tai hengen ja terveyden suojaamiseksi	Enintään 2 vuotta kerrallaan	Tuomioistuin, pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen vaatuksesta
Ilmoittamatta jättäminen	Välttämätöntä valtion turvallisuuden tai hengen ja terveyden suojaamiseksi	-	Tuomioistuin
Ilmoittaminen ei mahdollista	Tiedonhankinnan kohteen henkilöllisyys ei ole tiedossa	Ilman aiheetonta viivytystä henkilöllisyyden selvittyä	-

Siviilitiedustelusäännösten mukaisesta ilmoittamisesta. Siviilitiedustelun osalta ilmoittamisesta säädetään poliisilain 5a luvun 47 §:ssä. Tiedustelumenetelmiin kuuluvista

- telekuuntelusta
- tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta
- televalvonnasta
- teknisen kuuntelun, katselun, seurannan ja laiteseurannan (teknisen tarkkailun) käytöstä
- viestiin kohdistuvasta jäljentämisestä tai
- viestiin kohdistuvasta lähetyksen jäljentämisestä

on ilmoitettava kirjallisesti kohteelle, kun tiedustelumenetelmän käytön tarkoitus on saavutettu. Ilmoitus on tehtävä viipymättä käytön tarkoituksen saavuttamisen jälkeen, mutta kuitenkin viimeistään vuoden kuluttua käytön lopettamisesta. (PoL 5a:47.1.) Suojelupoliisiin kuuluva pidättämiseen oikeutettu virkamies voi kuitenkin vaatia tuomioistuimelta, että ilmoittamista lykätään, ja tuomioistuimien voi päättää lykkäämisestä korkeintaan kaksi vuotta kerrallaan. Lykkäämisen on oltava perusteltua joko vedoten vielä käynnissä olevan tiedustelun turvaamiseksi, kansalliseen turvallisuuteen tai hengen ja terveyden suojaamiseksi. Tuomioistuin voi tässäkin tapauksessa päättää niin, että ilmoitus voidaan jättää kokonaan tekemättä, jos se on välttämätöntä kansallisen turvallisuuden tai hengen ja terveyden suojaamisen kannalta. (PoL 5a:47.)

Tiedusteluun luvan antaneelle tuomioistuimelle on myös toimitettava kirjallisesti tieto siitä, että tiedonhankinnan kohteelle on ilmoitettu tiedustelun käytöstä (PoL 5:47.4).

Kuten ei salaisissa tiedonhankintakeinoissa, ei myöskään siviilitiedustelussa ole velvollisuutta ilmoittaa tiedonhankinnan kohteelle, kun tiedonhankinta päättyy eikä asiassa aloiteta esitutkintaa. Tämä koskee siviilitiedustelun menetelmistä

- suunnitelmallista tarkkailua
- peiteltyä tiedonhankintaa
- peitetoimintaa
- valeostoa
- tietolähteen ohjattua käyttöä
- paikkatiedustelua
- muuhun kuin viestiin kohdistuvaa jäljentämistä tai
- muuhun kuin viestiin kohdistuvaa lähetyksen jäljentämistä (PoL 5a:47.6).

Luonnollisesti ilmoittaminen ei myöskään ole mahdollista, jos kohteen henkilöllisyys ei ole tiedossa, ja henkilöllisyyden selvityksessä on tiedustelusta ilmoitettava ilman aiheetonta viivytyksiä, ellei aiempiin asioihin vedoten ole muuta päätetty (PoL 5a:47.3). Siviilitiedusteluun kuuluvien tiedustelumenetelmien ilmoittamiseen liittyvät seikat on havainnollistettu seuraavalla taulukolla (Taulukko 6).

Taulukko 6: Siviilitiedustelun käytöstä ilmoittaminen poliisilaissa

SIVIILITIEDUSTELU	Peruste	Aikamääre	Asiasta päättää
a) Telekuuntelu b) Tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta c) Televalvonta d) Tekninen tarkkailu e) Viestiin kohdistuva jäljentäminen f) Viestiin kohdistuvan lähetyksen jäljentäminen	-	Viipymättä, kun tarkoitus on saavutettu Viimeistään vuoden kuluttua käytön lopettamisesta	-
Ilmoituksen lykkääminen	Jos perusteltua käynnissä olevan tiedonhankinnan suojaamiseksi, tai välttämätöntä valtion turvallisuuden tai hengen ja terveyden suojaamiseksi	Enintään 2 vuotta kerrallaan	Tuomioistuin, SUPOn päällystöön kuuluvan poliisimiehen vaatimuksesta
Ilmoittamatta jättäminen	Välttämätöntä valtion turvallisuuden tai hengen ja terveyden suojaamiseksi	-	Tuomioistuin
Ilmoittaminen ei mahdollista	Tiedonhankinnan kohteen henkilöllisyys ei ole tiedossa	Ilman aiheetonta viivytystä henkilöllisyyden selvittyä	-

4.5 Pöytäkirja tiedonhankinnasta

Salaisesta tiedonhankinnasta ja tiedustelusta on laadittava käytön lopettamisen jälkeen pöytäkirja. Pöytäkirja on laadittava muista salaisista tiedonhankintakeinoista, salaisista pakkokeinoista kuin tarkkailusta, ja kaikista tiedustelumenetelmistä ilman aiheetonta viivytystä (PoIL 5:59; PKL 10:61; PoIL 5a:48).

Valtioneuvoston asetus esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta antaa kirjaimisen suhteen salaisille tiedonhankinta- ja pakkokeinoille joustoa niin, että pöytäkirjat on laadittava ilman aiheetonta viivytystä, mutta viimeistään 90 päivän kuluessa (EPSA 3:1). Kyseinen valtioneuvoston asetus myös säättää tarkemmin pöytäkirjojen sisällön.

Valtioneuvoston asetus siviilitiedustelusta taas säättää erikseen tiedustelumenetelmien pöytäkirjojen laadinnasta ja tarkemmin näiden sisällöstä. Asetuksen mukaan myös tiedustelumenetelmien

käyttämistä tehtävä pöytäkirja on laadittava viimeistään 90 päivän kuluessa. (SivTiedA 1 §.) Pöytäkirjan laatimiseen tai sen sisältöön ei perehdytä tässä opinnäytteessä tarkemmin. Pöytäkirja määrittellään valtioneuvoston asetuksissa esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta (EPSA 122/2014) sekä siviilitiedustelusta (SivTiedA 709/2019).

5 TEKNINEN TARKKAILU JA TIEDUSTELU

Tekninen tarkkailu kuuluu osaksi salaisia pakko- ja tiedonhankintakeinoja sekä tekninen tiedustelu osaksi siviilitiedustelua, joille tyypillistä on niiden tarkkailutyypinen toteutustapa (Lohse ym. 2019, 167). Salaisen tiedonhankinnan sisään lokeroitu tekninen tarkkailu kaikissa sen eri muodoissa on luokiteltu myös tarkkailutoimivaltuudeksi (Forss 2019, 4–5).

Tekniseen tarkkailuun ja tiedusteluun lukeutuvat tiedonhankintamenetelmät ovat

- tekninen kuuntelu
- asuntokuuntelu (vain salaisissa pakkokeinoissa)
- tekninen katselu
- tekninen seuranta
- tekninen laitetarkkailu ja
- ulkomaan tietojärjestelmätiedustelu (Fredman ym. 2020, 1058–1059; Lohse ym. 2019, 167).

Ulkomaan tietojärjestelmätiedustelu kuuluu myös osaksi teknisiä tiedonhankintamenetelmiä, mutta tässä opinnäytetyössä syvennyttään ainoastaan viiteen ensimmäiseen, sillä ulkomaan tietojärjestelmätiedustelu koskee vain sotilastiedusteluviranomaisia (SotTiedL 62 §).

Yhtä teknisen tarkkailun menetelmää ei ole pakko käyttää vain yksinään, vaan niitä voidaan käyttää myös muiden salaisten tiedonhankintamenetelmien kanssa yhdessä. Jokaisen keinon käytön tulee kuitenkin silti olla säännösten mukaisesti perusteltua. (Lohse ym. 2019, 167.)

Aiemmin listatuissa teknisen tarkkailun ja tiedustelun menetelmissä ainoa poikkeus on asuntokuuntelu, joka on sisällytetty ainoastaan salaisiin pakkokeinoihin. Asuntokuuntelun käyttäminen soveltuu siis vain tilanteisiin, joissa salaisten pakkokeinojen käyttäminen on mahdollista.

5.1 Teknisen tarkkailun ja tiedustelun kohdistaminen

Teknistä tarkkailua voidaan poliisilaki- tai pakkokeinolakiperusteisesti kohdistaa vain henkilöihin mutta ei henkilöryhmiin (Lohse ym. 2019, 168). Yksittäisten henkilöiden lisäksi tekninen tarkkailu voidaan kohdistaa myös tiloihin, paikkoihin, ajoneuvoihin, esineisiin, laitteisiin ja jopa aineisiin, riippuen käytetystä menetelmästä. Teknistä kuuntelua ja katselua voidaan kohdistaa poliisi- ja

pakkokeinolain sekä siviilitiedustelun säännösten mukaisesti myös vapautensa menettäneeseen henkilöön, joka on viranomaisen tiloissa säilössä (PoL 5:17.3; PoL 5:19.3; PKL 10:16.2; PKL 10:19.3; PoL 5a:11.1; PoL 5a:12.1).

Kuten mitään muutakaan salaista tiedonhankintaa, myöskään mitään teknisen tarkkailun tai tiedustelun menetelmää ei saa kohdistaa pysyväisluonteiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan. (PoL 5a:4.4; Lohse ym. 2019, 84). Pysyväisluonteisen asumisen piiri on kuitenkin kapeampi kuin kotirauhan suojaama piiri, mikä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi kuuntelun tai katselun voi kohdistaa kotirauhan suojaaman alueen erilliseen autotalliin, vaikka itse asuinrakennus olisikin tarkoitettu pysyväisluonteiseen asumiseen. Muun muassa tämän autotallin voidaan katsoa lukeutuvan paikaksi, jossa epäillyn voidaan olettaa todennäköisesti oleskelevan tai käyvän, mutta ei ole pysyväisluonteiseen asumiseen tarkoitettu paikaksi. (Lohse ym. 2019, 84–85; Fredman ym. 2020, 1113–1114.) Myös hotellihuone nauttii kotirauhan suojaa, mutta ei ole luonteeltaan pysyväisluonteiseen asumiseen tarkoitettu tila, jolloin siihen voidaan kohdistaa tarkkailua (HE 52/2002, 11).

Siviilitiedustelusäännöksiin perustuvaa teknistä tiedustelua voidaan kohdistaa yksittäisen henkilön lisäksi riittävästi yksilöitynä myös henkilöryhmiin, jos tiedonhankinnan kohdetta ei voida yksilöidä. Tekninen tiedustelu voidaan muiden lisäksi kohdistaa myös tiloihin, paikkoihin, ajoneuvoihin ja tietojärjestelmiin. (Lohse ym. 2019, 167.)

Poliisilain mukaisessa teknisessä tarkkailussa on poikkeava säädäntö erityistapauksiin, mikä liittyy laitteen asentamiseen ja poisottamiseen vakituiseen asumiseen tarkoitettussa tilassa, jos se on välttämätöntä teknisen kuuntelun, katselun tai seurannan viimeisissä pykälissä (PoL 5:26.2). Tämä tarkoittaa siis sitä, että poliisilla on aina oikeus tekniseen kuunteluun, katseluun ja seurantaan, jos se on välttämätöntä poliisitoimenpiteen turvallisesti suorittamiseksi ja toimenpiteen suorittajan, kiinni otettavan tai suojattavan henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi (PoL 5:17.5; PoL 5:19.5; PoL 5:21.4). Teknisessä kuuntelussa tämä on mahdollista ilman perusterikosedellytyksen täyttymistä. Tällaisissa erityistapauksissa ei tarvita tuomioistuimen lupaa (PoL 5:26.2). Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamisesta ja poisottamisesta lisää seuraavaksi.

5.2 Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentaminen ja poisottaminen

Teknisen tarkkailun tai tiedustelun osalta on olennaista, että tiedonhankinnan mahdollistava laitteisto tai muu menetelmä ja ohjelmisto saadaan asentaa sellaiseen paikkaan, josta voidaan olettaa saada tiedonhankinnan kannalta merkityksellistä tietoa ja jos tarkkailun toteuttaminen sitä edellyttää (Fredman ym. 2020, 1126–1127). Pakkokeino- tai poliisilain mahdollistama menetelmän asentaminen tai poisottaminen ei siis ole itsenäinen keino tiedonhankinnalle, vaan se on teknisen

tarkkailun ja tiedustelun niin kutsuttu mahdollistaja ja näiden menetelmien kanssa rinnakkain käytettävä toimivaltuus (Riekkinen 2019, 301).

Paikka, johon tarkkailuun käytetty laite tai muu vastaava asennetaan, voi olla kohteena oleva esine, aine, omaisuus, tila tai muu paikka sekä tietojärjestelmä. Esitutkintavirkamies saa tässä tapauksessa mennä salaa tilaan tai paikkaan, johon asennus on tarkoitus suorittaa. Tilaan tai paikkaan mennessä esimerkiksi ulko-ovessa tai tietojärjestelmässä olevan suojauksen saa tilapäisesti ohittaa tai esimerkiksi haitata tehtävän suorittamiseksi. Samalla tavoin saa toimia käytetyn menetelmän poisottamiseksi. (PoL 5:26.1; PKL 10:26.1; Fredman ym. 2020, 1126–1127.)

Pakkokeinolaissa tekniseen tarkkailuun tarkoitetun laitteen saa asentaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan ainoastaan tuomioistuimen luvalla, jota pidättämiseen oikeutettu virkamies on tuomioistuimelta vaatinut (PKL 10:26.2). Tuomioistuimelta haettavalla luvalla ei ole merkitystä, asennetaanko tarkkailuun käytetty laite tähän vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan tai sen ulkopuolelle, sillä asennus voidaan suorittaa, vaikka itse tarkkailu suoritettaisiin vakituiseen asumiseen tarkoitettujen tilan ulkopuolelle. Luvan hakemisen tarkoituksena on siis ratkaista, onko asennus ylipäättään tarpeellinen kyseiseen tilaan muusta tilasta hankittavan tiedon saamiseksi. (Fredman ym. 2020, 1127–1128; Metsäranta 2015, 182.)

Siviilitiedustelussa suojelupoliisin virkamiehellä on oikeus myös teknisen tiedustelun osalta teknisen laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamiselle ja poisottamiselle samoin menettelyin kuin poliisilaissa, jos tiedustelumenetelmän käytön toteuttaminen sitä vaatii (PoL 5a:16). Teknisen tiedustelun yksi ehdottomuuksista on kuitenkin se, ettei edes laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentaminen tai poisottaminen saa kohdistua pysyväisluonteiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan, vaikka tarkkailu suoritettaisiin tämän tilan ulkopuolella. (PoL 5a:16; Lohse ym. 2019, 169, 175.)

5.3 Tekninen tarkkailu poliisi- ja pakkokeinolaissa

Poliisilain mukaisten salaisten tiedonhankintakeinojen sekä pakkokeinolain salaisten pakkokeinojen edellytykset käsiteltiin yleisesti aiemmassa alaluvussa 4.1 (Taulukko 1, Taulukko 2). Tiedonhankintakeinoissa ja teknisessä tarkkailussa yleisenä edellytyksenä onkin siis oletus siitä, että toiminnalla voidaan saada tarvittavaa tietoa rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi (tai sen selvittämiseksi) ja vaaran torjumiseksi. Mitä tulee erityisesti tekniseen tarkkailuun, täytyy yleisenä edellytyksenä edellisen lisäksi täytyä myös oletus siitä, että toiminnalla on erittäin tärkeä merkitys rikoksen estämiselle, paljastamiselle tai selvittämiseksi. (PoL 5:2; PKL 10:2.)

5.4 Tekninen tiedustelu

Kaikkia siviilitiedustelun tiedonhankintamenetelmiä koskevat samat edellytykset, jotka käsiteltiin aiemmin alaluvussa 4.1 sekä alalukuun liittyvässä taulukossa (Taulukko 3), missä jo mainitaan tiedustelumenetelmille yhteinen yleinen edellytys eli välttämättömyys. Myös teknisen tiedustelun käytämisen on siis oltava välttämätöntä tärkeiden tietojen saamiseksi sellaisesta toiminnasta, joka uhkaa vakavasti kansallista turvallisuutta. Jos kohteena on valtiollinen tai siihen rinnastettava toimija, tulee teknisen tiedustelun käytön olla myös tarpeellista sellaisten tietojen saamiseksi. (PoL 5a:4; Lohse ym. 2019, 79.)

5.5 Teknisen tarkkailun ja tiedustelun toimivaltuudet

5.5.1 Tekninen kuuntelu ja katselu

Rikoslain (RL, 39/1889) 24 luvun 5 §:n mukaan salakuuntelu on keskustelun, puheen tai yksityiselämän aiheuttaman äänen kuuntelua ilman oikeutta, ja jota ei ole tarkoitettu kuulijan tai kenenkään muun tietoon (RL 24:5). Salakatselu on rikoslain mukaan oikeudetonta teknisellä laitteella katselua tai kuvaamista kotirauhan suojaamassa paikassa tai yleisöltä suljetussa paikassa, huoneistossa, tai aidatulla piha-alueella oleskelevaa henkilöä tämän yksityisyyttä loukaten. Paikkoihin lukeutuvat myös muun muassa WC-, pukeutumis- ja muut vastaavat tilat. (RL 24:6.)

Teknistä kuuntelua sekä katselua voidaan kuitenkin suorittaa näiden rikoslain pykälien estämättä, sillä teknisen kuuntelun ja katselun oikeutusperuste muodostuu niiden edellytyksissä, eikä asianmukaisesti toteutettuna ja oikeassa järjestyksessä päätettynä kumpikaan menetelmä ole kriminalisoitavaa (HE 222/2010, 328; Metsäranta 2015, 180).

Teknisellä kuuntelulla voidaan siis kuunnella sellaista keskustelua tai viestiä, jota ei ole tarkoitettu ulkopuolisten tietoon tai johon keskustelija ei osallistu, esimerkiksi kuuntelemalla, tallentamalla, tai muutoin käsittelemällä teknistä laitetta, ohjelmistoa tai menetelmää apuna käyttäen. (PoL 5:17; PKL 10:16.) Teknisiä apuvälineitä käyttäen voidaan selvittää ja tallentaa keskustelun tai viestin sisältö sekä keskustelun osapuolet taikka epäilty toiminta. Kuuntelussa käytettävissä olevaa tekniikkaa ei ole rajoitettu, vaan toteutus on sovellettavissa tilanteen mukaan niin sanotusti tekniikka-neutraalisti. (Fredman ym. 2020, 1110–1114.) Teknistä kuuntelua ei kuitenkaan ole yleisellä paikalla kovaäänisen keskustelun tallentaminen kuten aiemmin opinnäytetyössä mainittiin, sillä keskustelijat kantavat vastuun siitä, että ulkopuolinen kuulee heidän keskustelunsa. Lain esitöiden mukaan oman keskustelun tallentaminen ei myöskään ole teknistä kuuntelua, eikä se täytä salakuuntelun tunnusmerkistöä, jos äänittäjä on itse keskusteluun osallinen. (Metsäranta 2015, 180.)

Koska tekninen kuuntelu kohdistuu muun muassa puheen synnyttämien ääniaaltojen kuuntelemiseen ja tallentamiseen, on mahdollista kuunnella myös epäillyn puhetta hänen puhelimeensa, ja jos puhelu on kaiuttimella, myös koko keskustelu sen molempien osapuolien osalta. Tässä tilanteessa ei vielä ole kysymys telekuuntelusta. Tekniseksi kuunteluksi lasketaan myös muun muassa näppäimistön painallusten tallentaminen kirjoitettavana olevan viestin sisällön selvittämiseksi. Myös myöhemmin käsiteltävässä teknisessä laitetarkkailussa saa näppäimistön painalluksia tallentaa, mutta tämä toimivaltuus ei mahdollista viestin sisällön selvittämistä. (Metsäranta 2015, 181; Riekinen 2019, 298.)

Tekninen katselu voidaan suorittaa kameralla, videokameralla, kiikarilla tai muulla teknisellä laitteella, menetelmällä ja ohjelmistolla (HE 222/2010, 117). Katselu on paikkasidonnainen toimivaltuus, jolloin käytetty tekniikka on johonkin paikkaan sijoitettu henkilön, paikan tai tilan tarkkailemiseksi. (Fredman ym. 2020, 1118). Teknisen katselun paikkasidonnaisuuden perusteella voidaan tulkita, ettei kyse ole lyhytaikaisesta toiminnasta. (Metsäranta 2015, 181). Teknisessä katselussa myös ominaista on se, ettei katseluun käytetty laitteisto tarvitse viranomaisen jatkuvaa läsnäoloa tiedon hankkimiseksi ja havaintojen tekemiseksi, vaan tekee sen myös itsenäisesti. (Fredman ym. 2020, 1118; Metsäranta 2015, 182).

Teknistä katselua ei ole pakko suorittaa vain viranomaisten käytössä olevalla laitteistolla, vaan siihen voidaan hyödyntää myös jo olemassa olevia laitteistoja, esimerkiksi kiinteistöjen yhteydessä olevia valvontakameroita, jotka kohdistetaan tiedonhankintamielessä teknisesti tarkkailtavaan paikkaan ja siellä olevaan henkilöön tai epäiltyyn. Jälkikäteen viranomaiselle toimitettavassa valvontatallenteessa ei ole kyse teknisestä katselusta, jos tallenne on syntynyt laitteistolle tarkoitetussa tavanomaisessa käytössä ilman viranomaisen vaikutusta asiaan. (Metsäranta 2015, 182).

Alaluvussa 5.3 mainittujen yleisten edellytysten lisäksi teknisen kuuntelun ja katselun edellytyksenä on, että kohdistettavan henkilön voidaan olettaa syyllistyneen seuraavassa taulukossa mainittuihin perusterikoksiin hänen lausumiensa, uhkauksiensa tai muun käytöksensä perusteella, tai hän on näistä jo rikoksesta epäillyn asemassa (Taulukko 7).

Taulukko 7: Teknisen kuuntelun ja katselun perusterikokset poliisi- ja pakkokeinolaisissa

Poliisilaki (PoIL 5:17.4; 5:19.4) TEKNINEN KUUNTELU JA KATSELU	Pakkokeinolaki (PKL 10:16.3; 10:19.4) TEKNINEN KUUNTELU JA KATSELU
Rikos, josta ankarin rangaistus vähintään neljä vuotta vankeutta	Rikos, josta ankarin rangaistus vähintään neljä vuotta vankeutta
Huumausainerikos	Huumausainerikos
a) Terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelu b) Kouluttautuminen tai matkustaminen terrorismirikoksen matkustamista varten c) Julkinen kehottaminen terrorismirikokseen (jos vakavuus edellyttää vankeusrangaistusta)	a) Terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelu b) Kouluttautuminen tai matkustaminen terrorismirikoksen matkustamista varten c) Julkinen kehottaminen terrorismirikokseen (jos vakavuus edellyttää vankeusrangaistusta)
Törkeä tulliselvitysrikos	Törkeä tulliselvitysrikos
	Panttivangin ottamisen valmistelu
	Törkeän ryöstön valmistelu

Teknisessä katselussa perusterikoksen ankarimman rangaistuksen vähimmäispituudesta on asetettu poikkeus, jossa edellytyksenä on rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään yksi vuosi vankeutta. Vuoden rangaistusmaksimi tekniselle katselulle on voimassa, jos katselua suoritetaan muualla kuin vakituiseen asumiseen käytetyn ja kotirauhan suojaaman tilan tai paikan ulkopuolella taikka siellä olevaan henkilöön, taikka se kohdistetaan vapautensa menettäneeseen henkilöön. (PoIL 5:19.4; PKL 10:19.4; Fredman ym. 2020, 1119.) Teknisen kuuntelun ja katselun kohdistaminen, perusterikokset ja päätöksenteko havainnollistettu seuraavassa taulukossa (Taulukko 8).

Taulukko 8: Teknisen kuuntelun ja katselun kohdistaminen, perusterikokset ja päätöksenteko poliisi- ja pakkokeinolaissa

POLIISI- JA PAKKOKEINOLAKI	Kohdistaminen	Perusterikos	Päätöksentekijä
Tekninen kuuntelu ja katselu	Muu kuin pysyväisluonteiseen asumiseen tarkoitettu kotirauhan suojaama tila tai paikka, tai siellä oleskeleva tai käyvä henkilö	PoL 5:17.4 tai PKL 10:16.3 (kuuntelu) PoL 5:19.4 tai PKL 10:19.4 (katselu) (Taulukko 7)	Tuomioistuin, pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen vaatimuksesta
Tekninen kuuntelu ja katselu	Rikoksen vuoksi vapautensa menettänyt viranomaisen tiloissa oleva henkilö	PoL 5:17.4 tai PKL 10:16.3 (kuuntelu) PoL 5:19.4 tai PKL 10:19.4 (katselu) (Taulukko 7)	Tuomioistuin, pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen vaatimuksesta
Tekninen kuuntelu ja katselu	Muu kuin kotirauhan suojaama tila tai paikka (esimerkiksi auto)	PoL 5:17.4 tai PKL 10:16.3 (kuuntelu) PoL 5:19.4 tai PKL 10:19.4 (katselu) (Taulukko 7)	Pidättämiseen oikeutettu poliisimies

5.5.2 Tekninen kuuntelu ja katselu siviilitiedustelussa

Teknisen tiedustelun menetelmistä kuuntelu ja katselu kulkevat käsi kädessä poliisilain mukaisten teknisen kuuntelun ja katselun kanssa. Siviilitiedustelusäännöksissä ei erikseen ole yksityiskohtaisia edellytyksiä näille menetelmille, vaan tiedustelumenetelmille on erikseen annettu yleiset edellytykset kaikkia menetelmiä kohtaan. (Lohse ym. 2019, 169, 174.) Myös siviilitiedustelun teknistä kuuntelua ja katselua voidaan toteuttaa ilman rikoslain 24 luvun 5 §:n salakuuntelurikoksen ja 6 §:n salakatselurikoksen estämättä, sillä kyseessä on yhtä lailla toimivaltuus, joka poistaa teon oikeudenvastaisuuden, kunhan kuuntelu ja katselu on asianmukaisesti toteutettu ja oikeassa järjestyksessä päätetty (HE 222/2010, 328).

Teknisen kuuntelun suorittaminen tiedustelutoimivaltuuksin on myös asiallisesti sama kohdistamis-oikeuden osalta, ja tiedustelutoimivaltuus rakentuukin siviilitiedustelun säännösten päätöksentekoa (PoL 5a:11.1) sekä poliisilain edellytyksiä (PoL 5:17.3) koskevista soveltuvista osista. Samoin kuin

teknisen katselun kohdistaminen on asiallisesti sama kuin poliisilaissa, ja rakentuu PoL 5a:21.1:n päätöksenteosta ja PoL 5:19.3:n edellytyksistä. (Lohse ym. 2019, 169, 174.)

Siviilitiedusteluviranomainen saa kohdistaa kuuntelua muualle kuin pysyväisluontoiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan tai paikkaan (Lohse ym. 2019, 169) samoin kuin katselua Lohse ym. 2019, 174). Myös tässä yhteydessä sallittuihin tiloihin ja paikkoihin lukeutuvat hotellihuoneet, asuntovaunut, yksityiset pihat ja jopa varastot ja kellarit (Lohse ym. 2019, 170, 175).

Toisin kuin poliisi- tai pakkokeinolain mukaisessa kuuntelussa tai katselussa, siviilitiedustelun keinoin toteutettua kuuntelua tai katselua voidaan kohdistaa yksittäisen henkilön lisäksi myös henkilöryhmään, jos yksittäistä henkilöä ei pystytä riittävän hyvin yksilöimään ja tämän sijasta kohdistettava henkilöryhmä on riittävän hyvin yksilöity (PoL 5a:11.4,2; PoL 5a:12.4,2). Tilaan ja paikkaan kohdistetussa kuuntelussa ja katselussa vaaditaan yhtä lailla todennäköistä oletusta, että kohdehenkilö tai -ryhmä oleskelee tai tulee oleskelemaan tai käymään kuunneltavassa tai katseltavassa tilassa. Todennäköisyys osoitetaan aina tiedustelua suorittavan viranomaisen toimesta muiden keinojen käytöllä saaduilla tiedoilla. (Lohse ym. 2019, 175.)

Siviilitiedustelun keinoin toteutetuilla teknisellä kuuntelulla ja katselulla on päätöksenteon osalta tulkittavissa kaksi erilaista lähestymistapaa: normaali- ja kiiretilanne. Normaalitilanteessa kuuntelusta tai katselusta päättää tuomioistuimien, jolta suojelupoliisin päällystöön kuuluva poliisimies on vaatinut lupaa. Kiiretilanteessa, eli jos kuuntelun tai katselun aloittaminen ei siedä viivytystä, saa tehtävään määrätty suojelupoliisin päällystövirkainen poliisimies, kuka on perehtynyt tiedustelumenetelmien käyttämiseen, päättää tiedonhankinnan aloittamisesta. Aloitetusta tiedonhankinnasta on kuitenkin silti toimitettava vaatimus 24 tunnin sisällä toiminnan aloittamisesta tuomioistuimeen, joka tekee asiaan päätöksen viime kädessä. (PoL 5a:11.1; PoL 5a:12.1; Lohse ym. 2019, 169–170, 175.)

Kun kuuntelu tai katselu kohdistetaan tiedustelussa vapautensa menettäneeseen, tekee tuomioistuimien asiassa päätöksen SUPOn päällystöön kuuluvan poliisimiehen vaatimuksesta, kuten normaalitilanteessa (PoL 5a:11.1; PoL 5a:12.1). Jos kuuntelu tai katselu kohdistetaan muualla kuin kotirauhan suojaamaan tilaan tai paikkaan ja siellä oleskeleviin tai käyviin henkilöihin tai henkilöryhmiin, voi päätöksen tehdä tiedustelumenetelmien käyttöön perehtynyt suojelupoliisin päällystöön kuuluva poliisimies itsenäisesti. (PoL 5a:11.2; PoL 5a:12.2).

Seuraavassa taulukossa vielä tarkennettuna teknisen kuuntelun ja katselun kohdistaminen ja päätöksenteko siviilitiedustelun säännösten mukaisesti (Taulukko 9).

Taulukko 9: Teknisen kuuntelun ja katselun kohdistaminen ja päätöksenteko siviilitiedustelussa

SIVIILITIEDUSTELU	Kohdistaminen	Päätöksentekijä
NORMAALITILANNE Tekninen kuuntelu ja katselu	Muu kuin pysyväisluonteiseen asumiseen tarkoitettu kotirauhan suojaama tila tai paikka, jossa henkilö tai henkilöryhmä oleskelee tai käy	Tuomioistuin, SUPOn päällystään kuuluvan poliisimiehen vaatimuksesta
KIIRETILANNE Tekninen kuuntelu ja katselu	Muu kuin pysyväisluonteiseen asumiseen tarkoitettu kotirauhan suojaama tila tai paikka, jossa henkilö tai henkilöryhmä oleskelee tai käy	Tehtävään määrätty SUPOn päällystään kuuluva poliisimies, kuka on perehtynyt tiedustelumenetelmien käyttämiseen, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen
Tekninen kuuntelu ja katselu	Vapautensa menettänyt viranomaisen tiloissa oleva henkilö	Tuomioistuin, SUPOn päällystään kuuluvan poliisimiehen vaatimuksesta
Tekninen kuuntelu ja katselu	Muu kuin kotirauhan suojaama tila tai paikka, taikka siellä oleskeleva henkilö tai henkilöryhmä	SUPOn päällystään kuuluva tiedustelumenetelmien käyttämiseen perehtynyt poliisimies

5.5.3 Asuntokuuntelu

Asuntokuuntelu on ainoa opinnäytetyössä käsitelty teknisen tarkkailun menetelmä, joka ilmenee ainoastaan pakkokeinolaissa, ja joka mahdollistaa kuuntelun myös pysyväisluonteiseen tai vakituisen asumiseen tarkoitettussa tilassa (PKL 10:17). Vaikka asuntokuuntelu on edelleen osa teknistä kuuntelua, ovat sen edellytykset paljon jäykempiä, eikä sen käyttäminen ole mahdollista ennalta estävässä tai rikoksia torjuvassa ja paljastavassa mielessä. Asuntokuuntelua voidaan käyttää vain pakkokeinolakiperusteisesti eli niissä tapauksissa, kun rikos on jo tapahtunut, ja kohdistaa sellaiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan, jossa rikoksesta epäillyn voidaan olettaa todennäköisesti oleskelevan. Oleskelu on asuntokuuntelun yksi vaatimuksista, pelkkä epäillyn oletettava vierailu kuunteltavassa tilassa ei vielä riitä asuntokuuntelun mahdollistamiseksi. (Fredman ym. 2020, 1115.)

Kuten edellisessä kappaleessa mainittiin, on asuntokuuntelulla paljon vakavimmat perusterikokset, joista rikoksesta epäiltyä on syytä epäillä. Kaikkia näitä ei ole tarpeenmukaista mainita, mutta nimikkeistä yleisimpiä ovat esimerkiksi:

- Tappo, murha, surma

- törkeä ryöstö
- perusmuotoinen tai törkeä lapsenraiskaus
- törkeä tuhotyö
- törkeä huumausainerikos (PKL 10:17).

Asuntokuuntelu mahdollistaa samat menetelmät ja työkalut kuin tekninen kuuntelu. Päätöksenteon tekee asuntokuuntelussakin tuomioistuin pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen vaatimuksesta. Asuntokuuntelussa poikkeuksellista on se, että päätöksentekoon ja pakkokeinon valvontaan osallistuu myös julkinen asiamies, sillä siinä puututaan niin voimakkaasti kohdehenkilön yksityisyyden ja kotirauhan suojaan. (Fredman ym. 2020, 1117.) Tämän vuoksi tuomioistuin määrää julkisen asiamiehen valvomaan rikoksesta epäillyn ja muiden kuuntelun kohteeksi väkisinkin joutuvien etuja. (PKL 10:44; Fredman ym. 2020, 1117–1118). Esitutkinta ja pakkokeinot -teoksessa muun muassa asuntokuuntelua luonnehditaan viimesijaiseksi keinoksi, sillä siihen liittyy paljon juuri oikeusturva- ja turvallisuusriskejä (Fredman ym. 2020, 1128).

5.5.4 Tekninen seuranta

Poliisi- ja pakkokeinolain mukaan tekninen seuranta on lähtökohtaisesti jonkin esineen, aineen tai omaisuuden liikkeen seuranta. Seuranta voidaan toteuttaa esimerkiksi radio- tai GPS-lähettimellä, tai muulla teknisellä laitteella, menetelmällä tai ohjelmistolla. (PoL 5:21.1; PKL 10:21.1.) Kuten teknisessä kuuntelussa ja tarkkailussa, myös teknisessä seurannassa menetelmän tekninen toteutus-tapa on vapaa. Kohdetta ei ole tällöin pakko seurata erillisellä laitteella, vaan toimivaltuus antaa myöden myös hyödyntää seurattavassa esineessä jo olemassa olevia ominaisuuksia (Fredman ym. 2020, 1120–1121).

Minkä tahansa esineen, aineen tai muun omaisuuden seuraaminen on mahdollista, eikä seurattavan kohteen ole pakko liikkua, toisin kuin menetelmän nimi antaa ehkä ymmärtää. Paikallaan olevankin kohteen sijaintitiedon lähettäminen on teknistä seuranta, jolloin se soveltuu tekniselle tarkkailulle luonteenomaisesti toiminnaksi. (Fredman ym. 2020, 1120–1121.) Tekninen seuranta voidaan kohdistaa myös epäillyn tai sivullisen käyttämään kulkuneuvoon, jolla esimerkiksi varastettua omaisuutta kuljetetaan (HE 52/2002, 10; Fredman ym. 2020, 1121).

Esineen, aineen tai omaisuuden teknisessä seurannassa ei ole erikseen lueteltuina erillisiä peruserikoksia, vaan perusteena on se, että epäilystä rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja seurattava kohde on oletettavasti rikoksesta epäillyn hallussa tai hänen käytössään, tai tulee olemaan hänen hallussaan (PKL 10:21.2; Fredman ym. 2020, 1121). Poliisiläkiperusteisesti tulkinta koskee rikoksen kohteena olevaa esinettä, ainetta tai omaisuutta, tai vastaava kohde on sellaisella henkilöllä oletettavasti hallussa, jonka ulosannin perusteella hänen

voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän rikokseen, josta on säädetty ankarimmillaan vähintään vuoden vankeusrangaistus (PoL 5:21.2).

Henkilön tekninen seuranta. Toisin kuin esineen tai aineen tekninen seuranta, mikä on salaisessa tiedonhankinnassa yksi perusmenetelmistä, on henkilön tekninen seuranta paljon järeämpi keino hankkia tietoa. Jos tarkoitus on seurata itsessään rikoksesta epäiltyä luonnollista henkilöä esimerkiksi suoraan hänen vaatteisiinsa tai hänen hallussaan olevaan esineeseen (joka ei ole rikoksen kohde) sijoitetulla seurantalaitteella tai -ohjelmistolla, ei vuoden ankarin rangaistus enää riitä perusteeksi. Tilanteita, joissa henkilöä on seurattava teknisesti, voidaan toimenpide suorittaa vain, jos kyseessä on jokin vastaavista teknisen kuuntelun tai katselun perusterikoksista (Taulukko 7). (PoL 5:21.3; PKL 10:21.3; Fredman ym. 2020, 1121.) Henkilön tekninen seuranta on erotettu omaksi toimivaltuudekseen teknisen seurannan sisällä sillä intressillä, että kyseisellä menetelmällä on paljon suurempi vaikutus kohdehenkilön yksityiselämän suojaan (Metsäranta 2015, 183).

Teknisen seurannan kohdistaminen, perusterikokset ja päätöksenteko havainnollistettu vielä seuraavissa taulukoissa (Taulukko 10 ja Taulukko 11).

Taulukko 10: Teknisen seurannan kohdistaminen ja perusterikokset päätöksenteko poliisilaisissa

POLIISILAKI	Kohdistaminen	Perusterikos	Päätöksentekijä
Tekninen seuranta	Rikoksen kohteena oleva esine, aine, omaisuus, tai jos tämä kohde on henkilön hallussa	Ankarin rangaistus vähintään vuosi vankeutta	Pidättämiseen oikeutettu poliisimies
Tekninen seuranta	Luonnollinen henkilö	PoL 5:21.3 mukainen (Taulukko 7)	Tuomioistuin, pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen vaatimuksesta

Taulukko 11: Teknisen seurannan kohdistaminen, perusterikokset ja päätöksenteko pakkokeino-laissa

PAKKO-KEINOLAKI	Kohdistaminen	Perusterikos	Päätöksentekijä
Tekninen seuranta	Rikoksen kohteena tai rikoksesta epäillyn hallussa oletettavasti oleva esine, aine, omaisuus	Ankarin rangaistus vähintään vuosi vankeutta	Pidättämiseen oikeutettu poliisimies
Tekninen seuranta	Rikoksesta epäilty luonnollinen henkilö	PKL 10:21:3 mukainen (Taulukko 7)	Tuomioistuin, pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen vaatimuksesta

5.5.5 Tekninen seuranta siviilitiedustelussa

Kuten poliisi- ja pakkokeinolaissa, myös teknisessä tiedustelussa tekninen seuranta on esineen, aineen tai muun omaisuuden liikkeen seuranta teknisin menetelmin. Myös tiedustelussa seuranta voidaan suorittaa tekniikkaneutraalisti, eli kaikin mahdollisin siihen soveltuvin laittein tai menetelmin. Käytetty menetelmä voi olla esimerkiksi radio- tai GPS-lähetin, muu vastaava tekninen laite tai ohjelmisto. Menetelmä voi olla viranomaisen asentama tai siinä jo valmiiksi olemassa oleva ominaisuus, esimerkiksi ajoneuvon ajotietokoneen navigointilaitteen käyttäminen salaa ajoneuvon seurantaan. Suojelupoliisilla on erityisvaatimuksena tiedustelun toteuttamiseksi teknisen seurannan muodossa sen välttämättömyys tärkeiden tietojen saamiseksi kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta. (HE 222/2010, 334; Lohse ym. 2019, 178.)

Ajoneuvoon asennetun seurantalaitteen avulla suojelupoliisi voi ajoneuvon liikkeiden perusteella esimerkiksi selvittää, keitä kaikkia valtiota uhkaavaan toimintaan liittyy, ja näin auttaen kohdistamaan muuta tiedustelutoimintaa tiettyihin henkilöihin ja paikkoihin lisätiedon keräämiseksi. (Lohse ym. 2019, 178). Menetelmän käyttö edesauttaa rajaamaan toimintaan mahdollisesti liittyviä henkilöitä paikkasidonnaisesti ja minimoimaan sivullisten riskiä joutua tarpeettomasti siviilitiedustelun kohteeksi.

Henkilön tekninen seuranta siviilitiedustelussa tapahtuu samoin yleisten edellytysten mukaisesti kuin esineen, aineen tai omaisuuden seurannassa, eli sen käyttäminen on välttämätöntä tärkeiden tietojen saamiseksi kohteena olevasta toiminnasta. (PoL 5a:4.1).

Muusta teknisestä seurannasta kuin henkilön seurannasta siviilitiedustelussa päättää suojelupoliisin päällystöön kuuluva poliisimies (PoL 5a.13.2). Henkilön seurannasta päättää tuomioistuin

suojelupoliisin päällystään kuuluvan poliisimiehen vaatimuksesta. Myös siviilitiedustelussa teknisen seurannan päätöksenteossa vallitsee normaalitilanteen lisäksi kiiretilanne, josta päättää tiedustelumenetelmien käyttöön perehtynyt suojelupoliisin päällystään kuuluva poliisimies. Tässä tapauksessa lopullisen päätöksen tekee tuomioistuin, jolle menetelmän käyttö on toimitettava ratkaistavaksi viimeistään 24 tunnin kuluttua käytön aloittamisen jälkeen. (PoL 5a:13.1; Lohse ym. 2019, 179.) Teknisen seurannan kohdistaminen ja päätöksenteko tarkennettuna vielä seuraavassa taulukossa (Taulukko 12).

Taulukko 12: Teknisen seurannan kohdistaminen ja päätöksenteko siviilitiedustelussa

SIVIILITIEDUSTELU	Kohdistaminen	Päätöksentekijä
Tekninen seuranta	Toimenpiteen kohteena oleva esine, aine, omaisuus tai jos tämä kohde on henkilön hallussa	SUPOn päällystään kuuluva poliisimies
Tekninen seuranta	Luonnollinen henkilö	Tuomioistuin, SUPOn päällystään kuuluvan poliisimiehen vaatimuksesta
KIIRETILANNE Tekninen seuranta	Luonnollinen henkilö	Tehtävään määrätty SUPOn päällystään kuuluva poliisimies, kuka on perehtynyt tiedustelumenetelmien käyttämiseen, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen

5.5.6 Tekninen laitetarkkailu

Myös teknisessä laitetarkkailussa edellytyksenä on jo olemassa oleva rikosepäily jotain henkilöä kohtaan tai henkilön voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän sellaiseen rikokseen, jotka pätevät myös aiempien teknisten menetelmien edellytyksiin (Taulukko 7) (PoL 5:23.3; PKL 10:23.3). Toisin kuin aiemmissa teknisessä kuuntelussa, katselussa tai seurannassa, teknisessä laitetarkkailussa ei oteta kantaa siihen mihin tilaan tai paikkaan laitetarkkailua kohdistetaan. Laitteen sijainnilla ei väliä, sillä laitetarkkailu keskittyy yksinomaan laitteen sisältöön, laitteen ja epäillyn väliseen vuorovaikutukseen sekä yksilöintitietoihin ja esimerkiksi tietoliikennedataan. Laite voi siis olla epäillyn hallussa ja tämä voi kulkea laitteen kanssa myös vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan ilman että se haittaa teknisen laitetarkkailun toimittamista. Laitetarkkailu itsessään ei kuitenkaan mahdollista laitteen käyttämistä tekniseen kuunteluun, katseluun tai seurantaan, vaan tekninen laitetarkkailu suoritetaan niin sanotusti ”pimeänä” tietämättä mitä laitteen ympärillä tapahtuu tai puhutaan. (Fredman ym. 2020, 1123.)

Teknisen lait tarkkailun avulla voidaan selvittää laitteessa oleva tiedosto, laitteen tai sen ohjelmiston yksilöivät tiedot ja muut kuin viestin sisältöön liittyvä data (PoL 5:23.1; PKL 10:23.1). Myös niin kutsuttu näppäimistökuuntelu on teknistä lait tarkkailua, jonka avulla on mahdollista saada haltuun esimerkiksi epäillyn käyttäjän verkkopalvelimen IP-osoite ja salasana (Fredman ym. 2020, 1123). Teknisen lait tarkkailun sääntely voidaan tulkita siis niin, että poliisi voi käyttää laitteen tietojen tarkkailemiseksi ja siitä todisteiden hankkimiseksi apunaan juuri näppäimistökuunteluun tarkoitettuja tai muita vastaavia haittaohjelmia laitteen tietojen tarkkailemiseksi, jotka on kuitenkin pystyttävä tarkkaillusta laitteesta poistamaan lait tarkkailun päätyttyä. Haitta- ja muiden ohjelmien käyttämisen säännös on kuitenkin samamuotonsa laajuuden vuoksi siinä määrin epäselvä, ettei ole täysin selvää mihin kaikkeen ohjelmia voidaan tarkalleen käyttää avuksi. (Riekkinen 2019, 301–302.)

Viestin sisällön tarkastelu tai siihen liittyvän tunnistamistiedon hankkiminen ei ole lait tarkkailulla sallittua, sillä se lukeutuu telepakkokeinojen toimivaltuuksien piiriin (PoL 5:23.2; PKL 10:23.2). Tallentamisen tulee teknisessä lait tarkkailussa olla teknistä, toisin sanoen se ei saa perustua aistinvaraisesti tehtäviin näkö- ja kuulohavaintoihin (Metsäranta 2015, 183). Teknistä lait tarkkailua saa kuitenkin käyttää yhdessä myös muiden salaisten pakkokeinojen kanssa (HE 222/2010, 335).

Teknisesti tarkkailtava laite ei voi olla mikä tahansa elektroninen laite, vaan sen on oltava tietokone tai siihen rinnastettava muu laite. Käytännössä rajauksesta huolimatta tulkinta ei rajoitu ainoastaan tietokoneisiin ja älypuhelmiin, vaan myös esimerkiksi sähköiset muistiot ja kulunvalvontajärjestelmät kuuluvat toimivaltuuden piiriin. (HE 222/2010, 335; Metsäranta 2015, 183.)

Päätöksenteon osalta niin kutsutussa normaalitilanteessa teknisestä lait tarkkailusta päättää tuomioistuin, johon pidättämiseen oikeutettu poliisimies on vaatinut lupaa. Tekninen lait tarkkailu tuntee myös niin sanotun ”kiiretilanteen”, jossa pidättämiseen oikeutettu poliisimies voi tehdä päätöksen teknisestä lait tarkkailun aloittamisesta, jos sen aloittaminen ei siedä viivytystä. Kiiretilanteen lupa on voimassa niin pitkään, kunnes tuomioistuin on ratkaissut lupaa koskevan vaatimuksen, joka tuomioistuimelle on toimitettava 24 tunnin kuluessa lait tarkkailun aloittamisesta. (PoL 5:24.1; PKL 10:24.1.)

Teknisen lait tarkkailun kohdistaminen, perusterikokset ja päätöksenteko havainnollistettu poliisi- ja pakkokeinolain mukaisina seuraavassa taulukossa (Taulukko 13).

Taulukko 13: Teknisen laitetarkkailun kohdistaminen, perusterikokset ja päätöksenteko poliisi- ja pakkokeinolaissa

POLIISI- JA PAKKOKEINOLAKI	Kohdistaminen	Perusterikos	Päätöksentekijä
NORMAALITILANNE Tekninen laitetarkkailu	Rikoksesta epäillyn tai muun henkilön todennäköisesti käytämä tietokone tai muu vastaava tekninen laite tai sen ohjelmisto	PoL 5:23.3 tai PKL 10:23.3 mukainen (Taulukko 7)	Tuomioistuin, pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen vaatimuksesta
KIIRETILANNE Tekninen laitetarkkailu	Rikoksesta epäillyn tai muun henkilön todennäköisesti käytämä tietokone tai muu vastaava tekninen laite tai sen ohjelmisto	PoL 5:17.4 tai PKL 10:16.3 mukainen (Taulukko 7)	Pidättämiseen oikeutettu poliisimies, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen

5.5.7 Tekninen laitetarkkailu siviilitiedustelussa

Tekninen laitetarkkailu siviilitiedustelussa on samalla tavoin tietokoneen tai siihen rinnastettavan elektronisen laitteen sisällön tarkkailua, talteen ottamista ja muuta käsittelyä kuten poliisi- ja pakkokeinolaissa, tavoitteenaan tärkeiden tietojen saamiseksi kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta. Myös tiedustelumenetelmin suoritettua laitetarkkailua menetelmää voidaan soveltaa laitteen ohjelmiston toimintaan, sen sisältämiin tietoihin tai muihin yksilöiviin tietoihin. (Lohse ym 2019, 181.)

Tiedustelumenetelmää käytettäessä ei ole merkitystä, missä tarkkailtava laite sijaitsee. Tekninen laitetarkkailu ei siviilitiedustelussakaan mahdollista yksinään tekniseen kuunteluun, katseluun tai seurantaan, vaan laitetarkkailun tarkoitus on ainoastaan hankkia tietoja laitteen ja sen ohjelmistojen, sekä laitteen ja sitä käyttävän kohdehenkilön välistä vuorovaikutusta. (Lohse ym. 2019, 181–182.)

Yleinen edellytys teknisellä laitetarkkailulla siviilitiedustelussa on sama kuin muillakin teknisillä tiedustelumenetelmillä, eli välttämättömyysolettama tärkeiden tietojen saamiseksi, jos se kohdistetaan johonkin muuhun kuin valtiolliseen toimijaan (PoL 5a:4.1). Jos tekninen laitetarkkailu kohdistetaan siviilitiedustelussa valtiolliseen tai siihen rinnastettavaan toimijaan ovat edellytykset lievemät, jolloin tällaisissa tilanteissa vaaditaan ainoastaan, että tiedustelumenetelmän käytön tulee olla tarpeen tietojen saamiseksi kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta. (PoL 5a:4.3; Lohse ym. 2019, 183.)

Teknisellä laitetarkkailulla ei ole oikeutta kohdistaa tiedustelua lähetettävien viestien sisältöön tai niiden tunnistamistietoihin, mutta laitteessa jo valmiiksi olevat tallennetut tai kirjoitettavana olevat viestit taikka muut sinne tallennetut tiedostot kuuluvat teknisen laitetarkkailun soveltamisalan piiriin. Kuten poliisi- ja pakkokeinolaissa, eivät myöskään siviilitiedustelun säännökset mahdollista tele-tiedustelun kiertämistä teknisellä laitetarkkailulla. Jos tiedustelun yhteydessä havaitaan, että tietoa on hankittu laitetarkkailun yhteydessä välitettävästä viestistä, on tiedustelu keskeytettävä ja keskeyttämisen toimenpiteet suoritettava (PoL 5a:41.2; Lohse ym. 2019, 182–183).

Myös teknisessä laitetarkkailussa on sallittu kiirepäätös, jonka tekee suojelupoliisin päällystöön kuuluva poliisimies. Tässäkin tapauksessa on kuitenkin asia saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi 24 tunnin sisällä tiedustelun aloittamisesta. Normaalitylanteissa päätöksen tekee tuomioistuin suojelupoliisin päällystöön kuuluvan poliisimiehen vaatimuksesta. (PoL 5a:14.1; Lohse ym. 2019, 184.)

Teknisen laitetarkkailun kohdistaminen ja päätöksenteko tarkennettuna seuraavassa taulukossa (Taulukko 14).

Taulukko 14: Teknisen laitetarkkailun kohdistaminen ja päätöksenteko siviilitiedustelussa

SIVIILITIEDUSTELU	Kohdistaminen	Päätöksentekijä
NORMAALITILANNE Tekninen laitetarkkailu	Henkilön todennäköisesti käyttämä tietokone tai muu vastaava tekninen laite tai sen ohjelmisto	Tuomioistuin, SUPOn päällystöön kuuluvan poliisimiehen vaatimuksesta
KIIRETILANNE Tekninen laitetarkkailu	Henkilön todennäköisesti käyttämä tietokone tai muu vastaava tekninen laite tai sen ohjelmisto	SUPOn päällystöön kuuluva poliisimies, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen

5.5.8 Teknisen tarkkailun ja tiedustelun määräaajoista

Aiempiä teknisen tarkkailun ja tiedustelun menetelmiä läpikäydessä on myös sivuttu niihin liittyviä lupia ja lupien määräaikoja eli voimassaoloaikoja, jolloin niitä on myös hyvä käsitellä lyhyesti loppuksi.

Poliisilain mukaisessa teknisessä tarkkailussa lupa voidaan antaa tai päätös tehdä teknisen kuuntelun, katselun ja laitetarkkailun suorittamiseksi enintään kuukauden määräajaksi kerrallaan. Tekninen laiteseuranta mahdollistaa kuitenkin toiminnalle kuuden kuukauden määräajan luvan saamisen

tai päätöksen tekemisen jälkeen. (PoL 5:18.3; PoL 5:20.3; PoL 5:22.3; PoL 5:24.2.) Samat määräajat pätevät myös pakkokeinolain mukaisessa teknisessä tarkkailussa kutakin menetelmää kohtaan (PKL 10:18.3; PKL 10:20.3; PKL 10:22.3; PKL 10:24.2).

Teknisessä tiedustelussa tekniselle kuuntelulle, katselulle, seurannalle ja laitetarkkailulle voidaan jokaista suorittaa kerrallaan kuusi kuukautta luvan antamisen tai päätöksentekemisen yhteydessä. Kuuden kuukauden jälkeen lupaa on vaadittava tai päätös tehtävä uudelleen, jos edellytykset tekniselle tiedustelulle edelleen jatkuvat. (PoL 5a:11.3; PoL 5a:12.3; PoL 5a:13.3; PoL 5a:14.2.)

Tekniselle tiedustelulle on siis lähtökohtaisesti tarjottu luvan saamisen tai päätöksen tekemisen jälkeen pidempi ajanjakso toiminnan suorittamiselle, kuin poliisi- ja pakkokeinolain mukaiselle tekniselle tarkkailulle.

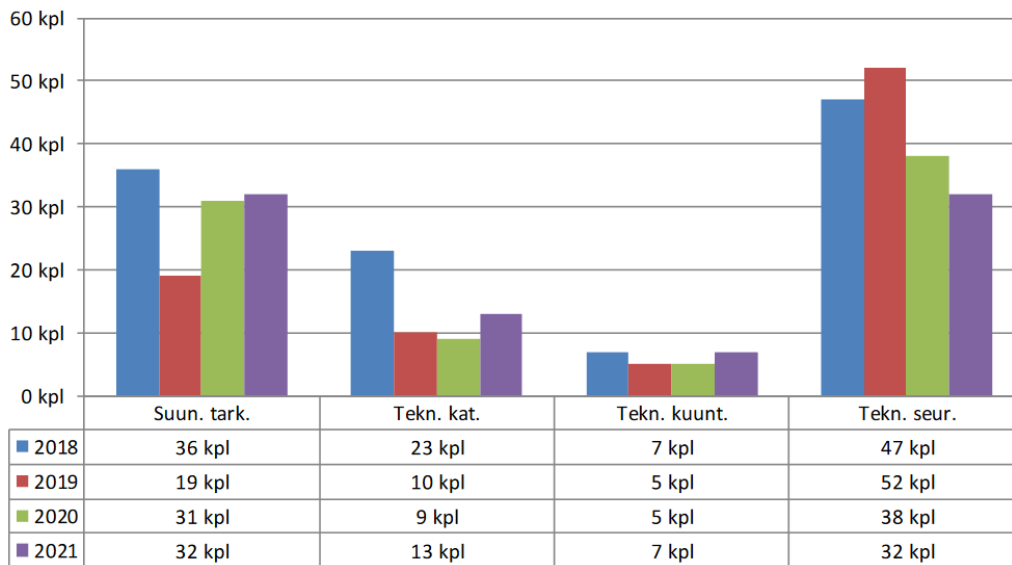
5.6 Tilastoja teknisen tarkkailun käytöstä

Poliisihallitus laatii vuosittain sisäministeriölle kertomuksen poliisin salaisesta tiedonhankinnasta, jonka sisäministeriö toimittaa eduskunnan oikeusasiamiehelle. Kertomus sisältää muun muassa tietoja ja tilastoja salaisista tiedonhankintamenetelmistä kuluvaa vuotta edeltävältä vuodelta. Vuosikertomuksen ja sen tilastojen laatiminen on poliisiviranomaiselle laissa määritelty velvollisuus salaisen tiedonhankinnan raportoimiseksi ja niiden käytön valvomiseksi. Kertomus pitää sisällään pakkokeinolain 10 luvun mukaisten salaisten pakkokeinojen sekä poliisilain 5 luvun salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämiset ja suojaamiset. Yksilöivät tiedot kutakin tiedonhankintaa koskien on sisällytetty kertomuksen salassa pidettävään liitteeseen, joka on salattu turvallisuusluokalla III. Suojelupoliisin tiedonhankintaan (siviilitiedusteluun) liittyviä tietoja ja tilastoja ei ole sisällytetty Poliisihallituksen raportin julkiseen, saati salassa pidettävään osaan. (Poliisihallitus 2021, 3.)

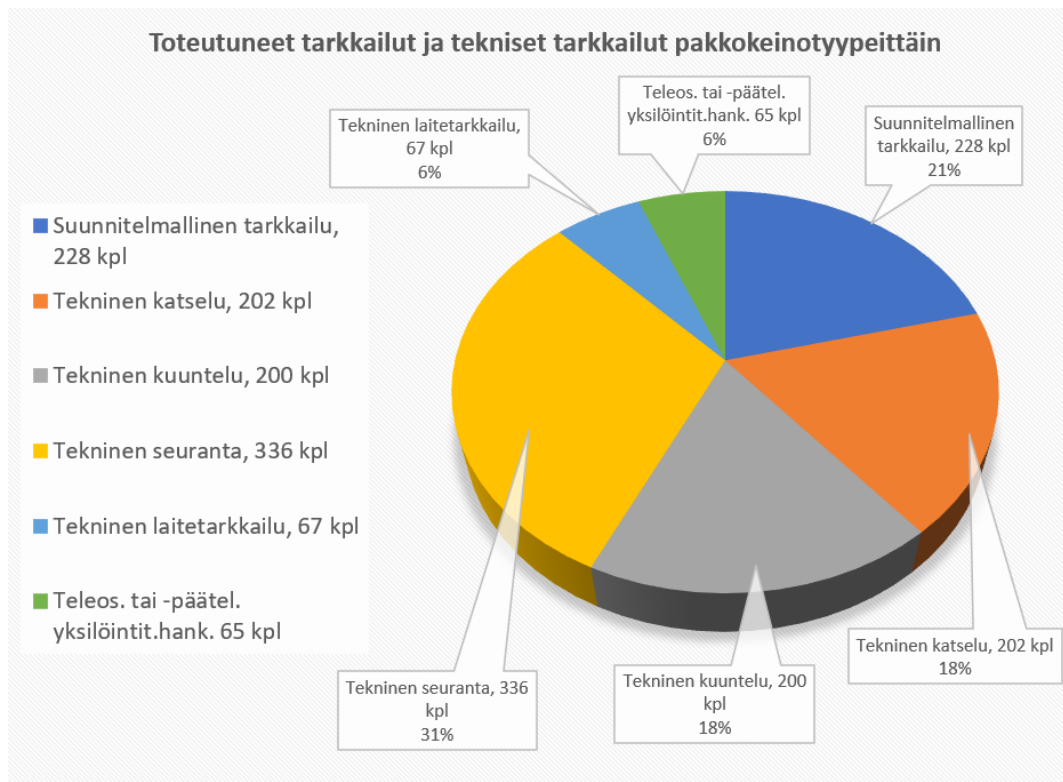
Poliisilakiperusteisten tarkkailupäätösten määrä on paljon pienempi kuin pakkokeinoperusteisten tarkkailupäätösten. Suurin osa poliisilakiperusteisesti vuonna 2021 aikana tehdyistä tarkkailupäätöksistä koskivat omaisuus- tai henkeen ja terveyteen kohdistuneita rikoksia. Teknisen kuuntelun ja katselun käyttäminen poliisilakiperusteisesti on ollut kertomuksen mukaan niin vähäistä, ettei niiden perusterikoksia ole ollut tarkoituksenmukaista erikseen edes tilastoida. Teknistä kuuntelua oli käytetty poliisilakiperusteisesti vain viisi (5) kertaa ja teknistä katselua vain yhdeksän (9) kertaa. Ainoastaan teknisen seurannan osalta tilastointi oli tehty, sillä tekninen seuranta on yleisimmin käytetty teknisen tarkkailun toimivaltuuksista. (Poliisihallitus 2021, 26–27.)

Poliisilakiperusteisia tiedonhankintapäätöksiä teknisen tarkkailun toimivaltuuksista on tehty vuosittain korkeintaan kymmeniä, kun taas pakkokeinoperusteisia toteutuneita teknisen tarkkailun menetelmiä on hyödynnetty vuonna 2021 jopa useita satoja (Kaavio 2; Kaavio 3). Poliisilakiperusteiset teknisen tarkkailun menetelmät eivät ole siis läheskään yhtä suurella käytöllä kuin

pakkokeinoperusteiset, josta voidaan päätellä ainakin se, että poliisi käyttää erityisesti teknisiä menetelmiä lähinnä rikosten selvittämiseen, eikä niinkään rikosten ennalta ehkäisyyn tai paljastamiseen.

Kaavio 2: Poliisilakiperusteisten tiedonhankintapäätösten lukumäärä (Poliisihallitus 2022, 26)

Kaavio 3: Toteutuneet tarkkailut ja tekniset tarkkailut pakkokeinotyypeittäin (Poliisihallitus 2022, 23)

6 TUTKIMUKSEN TULOKSISTA

Salaista tiedonhankintaa sekä teknistä tarkkailua ja tiedustelua koskevaa aineistoa käsitellessä ja opinnäytettä tehdessä alkoi rakentua kuva, miten tutkimustavoite on onnistuttu prosessin aikana saavuttamaan. Opinnäytteessä käsitellyt asiat onnistuivat antamaan vastauksia tutkimuksena suoritettun kirjallisuuskatsauksen pohjana toimineisiin tutkimuskysymyksiin.

Seuraavaksi käsitellään tutkimustuloksia ja niiden pohjalta laaditun opinnäytetyön peilautumista tutkimuskysymyksiin ratkaisemiseen. Vaikka kysymyksiin on epäsuorasti vastattu jo opinnäytetyön aiemmissa luvuissa, on hyvä tehdä niiden osalta vielä lyhyt yhteenveto.

6.1 Tutkimuskysymyksiin vastaaminen

Mitä salainen tiedonhankinta ja erityisesti niihin kuuluva tekninen tarkkailu ja tiedustelu on.

Salainen tiedonhankinta on lyhyesti salassa toteutettua poliisin suorittamaa tiedonhankintaa. Salaisella tiedonhankinnalla on tarkoitus hankkia tietoa rikoksen ennalta estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi (tai siviilitiedustelussa kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta), niin ettei tiedonhankinnan kohde ole tietoinen häneen kohdistetuista salaisista tiedonhankinta- tai pakkokeinoista tai siviilitiedustelusta. Kohdehenkilö saa tiedon häneen kohdistetusta tiedonhankinnasta vasta jälkikäteen, ellei ilmoittamatta jättäminen tule kyseeseen. Teknisen tarkkailu ja tiedustelu ovat osa salaista tiedonhankintaa, jotka pitävät sisällään erilaisin teknisin apuvälinein hyödynnettäviä tiedonhankintamenetelmiä. Teknisen tarkkailun ja tiedustelun tarkoitus on kuunnella, katsella, seurata tai tarkkailla laitteita ja tallentaa menetelmän käytön aikana saatua ja hankittua tietoa. Tekninen tarkkailu ja tiedustelu suoritetaan tekniikkaneutraalisti laitteiden, ohjelmistojen tai muiden siihen soveltuvien menetelmien avulla.

Mitä menetelmiä tekninen tarkkailu ja tiedustelu pitää sisällään ja mitä toimivaltuuksia ne antavat poliisille. Sekä tekninen tarkkailu että tiedustelu antavat poliisille mahdollisuuden kerätä ja hankkia tietoa teknisiä laitteita, menetelmiä, ohjelmistoja tai muita vastaavia keinoja hyväksi käyttäen. Kaikille teknistä tarkkailua ja tiedustelua koskevissa säännöksissä yhteisiksi toimivaltuuksiksi nousivat esiin tekninen kuuntelu, katselu, seuranta ja laitetarkkailu. Teknistä kuuntelua voidaan suorittaa kohdehenkilön puhetta kuunnellen ja tallentaen, ja teknistä katselua kohdehenkilön paikakasidonnaisia toimia ja tekemisiä. Tekninen seuranta mahdollistaa minkä tahansa fyysisen objektin seurannan, jonka voidaan olettaa olevan kohdehenkilön hallussa tai mahdollisesti tulee olemaan tämän hallussa. Teknistä seurantaa voidaan suorittaa myös henkilöön tämän liikkeiden selvittämiseksi, mutta menetelmä vaatii jäykemmät perusteet sen toteuttamiselle oikeusturvakysymysten vuoksi. Tekninen laitetarkkailu taas mahdollistaa kohdehenkilön hallussa olevan tietokoneen tai tietokoneeseen rinnastettavan laitteen tarkkailun, ilman että menetelmää käytetään laitteen ympärillä

tapahtuvien asioiden havainnoimiseksi. Laitetarkkailulla voidaan selvittää laitteen sisällä olevia tietoja, sovellusten välistä kommunikointia ja esimerkiksi kirjoitettavana olevia viestejä, mutta sitä ei saa kohdistaa välitettävänä olevaan viestiin, mikä vaatisi esimerkiksi luvan telekuuntelulle. Kaikki tekniset menetelmät ovat tekniikkaneutraaleja, eli menetelmien käyttöä voidaan soveltaa kussakin tilanteessa sopivimmaksi katsotulla teknisellä tavalla.

Poikkeuksellisesti ainoastaan pakkokeinolaki mahdollistaa teknisesti toteutettavan asuntokuuntelun. Tästä tullaan siihen, että teknistä kuuntelua ja katselua hyödynnettäessä on tunnistettava ennen menetelmän käyttöä, onko tarkkailtava paikka vain kotirauhan suojaama, vai samaan myös pysyväisluonteiseen asumiseen tarkoitettu tila. Pysyväisluonteiseen asumiseen tarkoitettu tila tulkitaan juridisesti paljon kapeammaksi. Tällaiseen tilaan voidaan kohdistaa ainoastaan asuntokuuntelua, joka vaatii paljon jäykemmät perusteet kuin tavanomainen tekninen kuuntelu. Teknistä kuuntelua ja katselua on mahdollista suorittaa vain pysyväisluonteiseen asumiseen tarkoitettujen tilan ulkopuolella. Teknistä laitetarkkailua tämä ei koske, sillä siinä ei havainnoida laitteen ulkopuolella tapahtuvia asioita, vaan ainoastaan laitteen sisällä olevaa ja tapahtuvaa tietoa. Teknisen laitetarkkailun osalta on vain varmistuttava, että laite on todellisuudessa juuri kohdehenkilön käytössä.

Mitä edellytyksiä on salaisen tiedonhankinnan ja siihen kuuluvien teknisen tarkkailun ja tiedustelun käyttämiseksi. Kunkin lainsäädännön puitteissa tapahtuva salainen tiedonhankinta vaatii omat edellytyksensä, joiden on täyttyvä ennen käytön aloittamista ja käyttämisen aikana.

Salainen tiedonhankinta poliisilaissa vaatii kaikkien tiedonhankintakeinojen käytölle edellytyksen, joka täyttyy sillä, että käytetyillä keinoilla voidaan olettaa saatavan rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi tarvittavia tietoja. Menetelmäkohtaisesti poliisilaissa voidaan myös vaatia edellytystä, jossa keinon käytöllä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi. Tämän edellytyksen on täyttyvä juuri opinnäytetyössä käsitellyille teknisen tarkkailun menetelmille. Edellytys, joka vaatii tiedonhankintakeinolle myös sen välttämättömyyttä rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi, koskee ainoastaan peitetoimintaa tai valeostoa.

Pakkokeinolain edellytykset salaisten pakkokeinojen käytölle kulkevat käsi kädessä poliisilain mukaisten salaisten tiedonhankintakeinojen kanssa, jossa pääpaino on rikoksen selvittämisen niiden estämisen ja paljastamisen sijasta. Myös pakkokeinolaissa tekninen tarkkailu vaatii oletuksen erittäin tärkeästä merkityksestä rikoksen selvittämiseksi. Pakkokeinolaissa poikkeuksellisesti yksinään esiintyvä tekniseen tarkkailuun sisältyvä asuntokuuntelu kuitenkin vaatii välttämättömyysedellytyksen, toisin kuin muut teknisen tarkkailun keinot.

Siviilitiedustelun menetelmien suurimpana erona voidaan pitää sitä, etteivät edellytykset sisällä olevasta toiminnan paljastamiseksi tarvittavien tietojen saamiselle tiedustelumenetelmiä käyttäen. Tiedustelumenetelmissä on ainoastaan edellytys välttämättömyydelle tärkeiden tietojen saamiselle,

sekä menetelmiä on pidettävä tarpeellisena toiminnan luonteen vuoksi. Välttämättömyysedellytys koskee muun muassa teknisen tiedustelun menetelmiä. Peitetoiminta ja valtiolliseen toimijaan tai siihen rinnastettavaan toimijaan tiedustelun kohdistaminen vaativat aiemman lisäksi myös tarpeellisuusedellytyksen täyttymisen toiminnan luonteen vuoksi. Kaikkien siviilitiedustelun menetelmien käyttäminen vaatii edellytyksenä kuitenkin kohteekseen sellaisen toiminnan, joka vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta.

Sekä poliisi- että pakkokeinolain mukaisen teknisen tarkkailun perusterikokset kuuluvat osaltaan keinojen käytön edellytyksiin, jotka on käsitelty aiemmin opinnäytetyössä muun muassa taulukoin luvussa 5 . Siviilitiedustelun edellytyksissä ei erikseen ole säännelty tiettyjä perusterikoksia kullekin teknisen tiedustelun menetelmälle, vaan ne on määritelty **siviilitiedustelun kohteina** poliisilain 5a luvun 3 §:ssä sekä opinnäytteen alaluvussa 3.4 . Siviilitiedustelun kohteena oleva toiminta voi olla esimerkiksi terrorismi, vakoilu ja muu yhteiskunnalle haitallinen toiminta.

Mitä eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä on salaiseen tiedonhankintaan kuuluvilla teknisellä tarkkailulla ja tiedustelulla, ovatko toimivaltuudet erilaisia. Sekä poliisi- ja pakkokeinolaista että siviilitiedustelun säännöksistä löytyvät toisiaan vastaavat salaista tiedonhankintaa sekä teknistä tarkkailua ja tiedustelua koskevat pykälät. Poliisi- ja pakkokeinolain mukaiset teknisen tarkkailun menetelmät ovat hyvin yhdenmukaiset kaikkine sääntelyineen. Kunkin lainsäädännön tarjoamat tekniset toimivaltuudet toimivat harmonisesti rinnakkain. Tällöin esimerkiksi samaa salaista tiedonhankintamenetelmää voidaan jatkaa siitä huolimatta, vaikka tilanne muuttuisi rikoksen estämisestä tai paljastamisesta jo tapahtuneen rikoksen selvittämiseen ja tutkimiseen.

Yhtäläisyyksiä on myös salaisen tiedonhankinnan ilmoittamisesta sen kohteelle, sillä lähtökohtaisesti kaikista keinoista, kuten myös teknisestä tarkkailusta on ilmoitettava abstraktin aikamääreen sisällä, eli viipymättä mutta viimeistään vuoden kuluttua. Kussakin lainsäädännössä on kuitenkin erikseen mainittu, jos jotakin menetelmää koskee poikkeava säännös ilmoittamisen osalta. Sekä salaisia tiedonhankinta- kuin pakkokeinojakin sekä siviilitiedustelua koskettava ilmoittamatta jättäminen on jokaisessa lainsäädännössä yhtäläinen sen osalta, että ilmoitusta voidaan lykätä tai jättää kokonaan tekemättä, jos ilmoittaminen vaarantaa valtion turvallisuuden taikka hengen tai terveyden. Poikkeuksena on, että siviilitiedustelussa ei käytetä tässä yhteydessä käsitettä valtion turvallisuus, vaan kansallinen turvallisuus.

Kaikesta salaisen tiedonhankinnan käyttämisestä vastaa pääasiassa pidättämiseen oikeutettu virkamies, mutta on menetelmäkohtaista kuka päätöksen voi tehdä. On ilmeistä, että mitä ”voimakkaampi” on kyseessä oleva salainen tiedonhankintamenetelmä ja mitä voimakkaampaan oikeushyvään ollaan puuttumassa, sitä korkeammassa virassa on päätöksentekijän työskenneltävä. Päätävä virkamies ei välttämättä aina ole se, kuka on vastaa tiedonhankinnan käyttämisestä ja sen

asianmukaisesta dokumentoinnista ja pöytäkirjan laatimisesta, sekä esimerkiksi rekisterimerkintöjen oikaisemisesta. Lainsäädännössä on huomioitu normaalitilanteen sekä kiiretilanteet erot ja tärkeys tiedonhankinnan kannalta, sillä normaalisti tuomioistuin päättää useimpaan eri menetelmään vaadituista luvista, mutta kiiretilanteissa asiaan perehtynyt päällystövirkainen poliisimies voi tehdä kiirepäätöksen, jotta vältytään päätöksenteon viiveen mahdollisesti aiheuttaman näyttöhävikin. Kiirepäätökseenkin tuomioistuin antaa kuitenkin aina viimeisen sanansa, oliko tiedonhankinta oikeutettua vai ei.

Mielenkiintoista oli huomata, että jokaiselle teknisen tiedustelun menetelmälle tuomioistuimen myöntämä lupa tai sen käyttämiseen oikeuttava päällystön poliisimiehen päätös on voimassa kuusi kuukautta kerrallaan. Poliisi- ja pakkokeinolain mukaisessa teknisessä tarkkailussa yhtä pitkä ajanjakso on tarjolla ainoastaan tekniselle seurannalle, kun muut menetelmät saavat osakseen kerrallaan vain yhden kuukauden mittaisen jakson tarkkailun suorittamiseksi. Teknisen tiedustelun osalta on ilmeisesti lainsäädäntöä laatiessa otettu huomioon, että tärkeiden tietojen selvittäminen tiedustelun kohteena olevasta toiminnasta voi vaati paljon pidempää ajanjaksoa kuin normaalissa rikoksia ennalta estävässä, paljastavassa ja selvittävässä mielessä.

Mitä tulee erityisesti tekniseen tarkkailuun ja tiedusteluun, on yhdenmukaisuuksia myös toimivaltuuksien osalta, esimerkiksi teknisen kuuntelun ja katselun osalta. Sekä salaisten tiedonhankintakeinojen ja pakkokeinojen sekä siviilitiedustelun osalta kuuntelua ja katselua ei voida kohdistaa pysyväisluonteiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan. Kohdistaminen voidaan kuitenkin tehdä kotirauhan suojaamaan tilaan, kunhan se ei ole pysyvää asumista varten tarkoitettu ja tarkkailun kohteen voidaan olettaa käyttävän tilaa tai käyvän siellä. Pysyväisluonteiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan voi kohdistaa monenlaisia toimivaltuuksia niin poliisi- kuin pakkokeinolain mukaan, mutta tarkkailuperusteista valvontaa ei ole mahdollista tällaiseen tilaan kohdistaa sellaisenaan minkään muun kuin pakkokeinolain mukaisen asuntokuuntelun nojalla. Asuntokuuntelu vaatiikin jo varsin jäykkien rikosten, pääasiassa törkeiden nimikkeiden epäilyn. Yllättävintä oli, ettei edes siviilitiedustelun toimivaltuuksin kuuntelua tai katselua saa suorittaa pysyväisluonteiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan tai siellä oleskelemaan henkilöön tai henkilöryhmään, ei edes kansallisen turvallisuuden nimissä.

Tutkimuksen aikana paljastui, ettei siviilitiedustelun tiedonhankinnan menetelmille, saati teknisen tiedustelun yksittäisille menetelmille ollut erillisiä määritelmiä tai edellytyksiä poliisilain luvussa 5a. Määritelmät on siis mainittu jo poliisilain 5 luvussa, jolloin siviilitiedustelun säännökset tulkitsevat näitä samoja määritelmiä. Esimerkiksi teknisen tiedustelun kuuntelusta, katselusta, seurannasta ja laitetarkkailusta puuttuivat määritelmät kokonaan, mutta niiden päättämisestä oli omat säännöksensä siviilitiedustelua koskevassa luvussa. Tämä nostaa esiin sen seikan, että siviilitiedustelun keinoja käytetään yhtä lailla ennalta estävässä ja paljastavassa mielessä kuten muutakin poliisilain

salaista tiedonhankintaa, mutta tiedustelun edellytykset ja kohteet ovat eriäviä muun salaisen tiedonhankinnan kanssa. Poliisilain salaiset tiedonhankintakeinot ovat käytettävissä yleisesti rikoksia ennalta estävässä ja paljastavassa mielessä tietyin edellytyksin, kun siviilitiedustelun keinot ohjataan kansallisen turvallisuuden varmistamiseksi ja sitä uhkaavan vakavan uhan paljastamiseksi, eli osittain kyseessä on yhtä lailla ennalta estävästä toiminnasta.

6.2 Tutkimuksen luotettavuus

Jokainen tutkimus on aina oma versionsa valitusta aiheesta, jolloin yksikään tutkimus ei kykene tuottamaan absoluuttista tietoa. Näin on siinäkin tapauksessa, että lähdemateriaali, johon tutkimus tai katsaus perustuu, on lähtökohtaisesti lakia tai vähintäänkin lakilähteisiin pohjautuvaa. Lopullinen tieto mitä tutkimus tuottaa, on kuitenkin aina viime kädessä kirjoittajan tulkinnan ja päätelmien varassa. Tämän opinnäytteen tutkimustulokset ovat kuitenkin toistettavissa, vaikka pieni hajonta onkin mahdollista tulkinnan ja päätelmien tekemisen osalta riippuen tutkimuksen suorittajasta ja tämän taustasta. Lain, asetusten ja näihin pohjautuvien kirjallisuuslähteiden hyödyntäminen haastatteluiden tai kyselyiden sijaan tuo kuitenkin varmuutta asiasisällön oikeellisuuteen, joka helpottaa tutkimustulosten kriittisessä tarkastelussa.

Tutkimuksen toistettavuuden kannalta olosuhteisiin nähden vähiten merkitystä on kuitenkin hankitun aineiston osalta. Laki on absoluuttista tietoa, ja lakiin sekä asetuksiin perustuva kirjallisuus on absoluuttisen tiedon tulkintaa, jolloin tuloksien kannalta ei ole niin suurta merkitystä mitä lähteitä päätyy tutkimuksessaan käyttämään kaiken aineiston perustuessa samaan tietopohjaan.

Seikka, joka voi vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen ja uskottavuuteen eniten, on todennäköisesti lähdemateriaalin vähäinen määrä, sillä vähäinen aineisto ei ole tavanomaista kirjallisuuskatsauksia ajatellen. Opinnäytteeseen soveltuvaa kirjallisuutta oli hankala löytää ja osa siitä oli jo vanhentunutta, jolloin sitä ei ollut järkevää hyödyntää. Luotettavuuden kannalta onkin tärkeämpää tämän opinnäytteen tutkimuksen osalta pohtia lähdeluotettavuutta, kuin lähteiden määrään perustuvaa luotettavuutta.

Narratiivisena kirjallisuuskatsauksena tutkimuksen toteuttaminen voi heikentää tutkimuksen analyttistä arvoa, sillä tällä tavoin toteutetun kirjallisuuskatsauksen pääpaino ei ole hankitun aineiston ja sen pohjalta tehdyn työn laajempi analysointi. Olisiko tutkimukseen siis ollut järkevää ottaa mukaan myös haastatteluja aiheeseen liittyen pelkän kirjallisuuden lisäksi? Uskon, että tutkimuksen luotettavuus ei olisi ainakaan parantunut haastatteluiden myötä, sillä haastateltavien kertoma tieto olisi ollut vähintään toisen käden tietoa, jota ei todennäköisesti voida tulkita yhtä luotettavaksi kuin varsinaista kirjallista lakiin perustuvaa ja oikoluettua tekstiä. Käytännön puolen osaamisesta ja soveltamisesta haastatteluilla olisi kuitenkin varmasti voinut saada lisätietoa, mutta käytännön puoli korkeintaan sivuaa opinnäytteen varsinaista aihetta työn rajaamisen näkökulmasta.

Opinnäytetyössä toteutettuun tutkimukseen ja sen luotettavuuteen vaikuttaa varmasti myös kirjoittajan oma kokemattomuus aihealueen piirissä. Kokemattomuus voi heikentää oikeellisten päätelmien tekemisessä, sillä lakiakin on tietämättään helppo tulkita väärin.

6.3 Jatkotutkimus

Opinnäytetyöstä rajatuille ja kokonaan tutkimuksesta puuttuville salaiseen tiedonhankintaan liittyville asioille olisi mahdollista suorittaa jatkotutkimusta. Varmasti yksi laajimmista aiheista olisi salaisen tiedonhankinnan julkisuusasiat ja siihen vaikuttavat lait. Opinnäyteprosessin aikana olin itsekin ottanut aluksi kantaa aiheeseen vaikuttaviin julkisuusasioihin ja -lainsäädäntöön, mutta tajusin nopeasti sen olevan kokonaisuutena aivan liian laaja aihealue käsiteltäväksi vain pinnallisesti. Julkisuusasiat onkin tästä työstä rajattu kokonaan pois, joten salaisen tiedonhankinnan julkisuusasiat antaisivat mahdollisesti ison kentän jatkotutkimuksen työstämiseksi.

Salaiseen tiedonhankintaan ja sen teknisiin menetelmiin myönnettyihin lupiin ja päätöksiin sekä niiden käyttämiseen liittyvien Poliisihallituksen tilastojen käsittelyyn olisi löytynyt vielä intressejä tähän opinnäytetyöhön varsin laajassakin mittakaavassa. Työn rajauksen kannalta se ei kuitenkaan olisi ollut järkevää, eihän itse opinnäytteen aihekaan kuin korkeintaan hiponut niiden tilastojen katsastamista. Jatkotutkimuksen kannalta olisi varsin hyvä ajatus kerätä tilastotietoja vuosien varrelta ja tutkia niiden käyttöön liittyviä muutoksia ja trendejä vuosien varrella. Onko jokin pysynyt samana, onko jokin asia noussut esiin jonakin vuonna, ja mikä lainsäädännöllinen muutos tai esimerkiksi toimintaympäristön ilmiö on asiaan vaikuttanut. Tilastoanalyysille helpotusta tuo se, että asiaa koskevat Poliisihallituksen kertomukset ovat julkista materiaalia siltä osin, kuin ne koskevat poliisi- ja pakkokeinolain mukaista salaista tiedonhankintaa ja teknistä tarkkailua sen menetelmineen.

Aiemmin mainitusta haastatteluiden hyödyntämisestä opinnäytteessä tarjoaa varmasti lisätutkimuksen mahdollisuuden juuri käytännön puolen hyödyntämiseen ja toimivaltuuksien sovellettavuuteen. Haastateltavina voisi olla esimerkiksi salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetut pidättämissen oikeutetut virkamiehet ja poliisilaitosten tarkkailuryhmien jäsenet. Tutkimuksen aiheena voisi siis ollakin, kuinka esimerkiksi teknistä tarkkailua on käytännössä toteutettu ja kuinka paljon niiden avulla on ollut saatavilla hyödyllisiä lisätietoja rikosten ennalta estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen. Tällaisen jatkotutkimuksen toteuttamisen kannalta haasteelliseksi voi muodostua muun muassa työn salaaminen.

Jatkotutkimuksen kannalta viimeisenä tuli mieleen salaisen tiedonhankinnan etiikka. Salaisen tiedonhankinta ja varsinkin osa teknisistä menetelmistä puuttuvat voimakkaasti ihmisen perusoikeuksiin sekä yksityisyyden ja kotirauhan suojaan, jolloin teema antaa varmasti myös tutkimuksen aiheita. Jatkotutkimus etiikan näkökulmasta vaatii varmasti syvällisempää pohdintaa myös filosofiasta, ei pelkästään juridisesta näkökulmasta.

7 YHTEENVETO

Maailma on muuttunut paljon viimeisen 30 vuoden aikana, varsinkin teknologisen kehityksen näkökulmasta, jolloin myös viranomaisille mahdollistuu entistä enemmän rikostorjuntaan ja -tutkintaan soveltuvia työkaluja ja toimivaltuuksia teknisen tarkkailun ja tiedustelun muodossa. Sama pätee toiseen suuntaan, sillä rikoksen suunnitteluun ja toteuttamiseen on entistä enemmän teknisiä menetelmiä. Fyysinen laitteisto kuitenkin on sekä siviili- ja viranomaiskäytössä samaa, jos tarkastellaan esimerkiksi kameroiden, mikrofoniin ja jäljityslaitteiden toiminnallisuuksia. Oli kyseessä sitten joko viranomaisen tai tarkkailtavan henkilön laite, on tietyin edellytyksin näitä mahdollista käyttää rikoksen torjuntaan tai tutkintaan. Poliisin ei siis tarvitse luottaa pelkästään omaan laitteistoonsa, vaan pelkästään ohjelmistojenkin avulla voidaan käyttää hyväksi epäiltyjen omia laitteita, joita he kantavat mukanaan, tavanomaiskäytössä olevien teknisten laitteiden lisäksi (kuten valvontakamerat).

Teknisen tarkkailun ja tiedustelun yhteydessä käytetyt tekniset menetelmät ovat myös niin sanotusti tekniikkaneutraaleja, mikä antaa myös itsessään vapauksia ja mahdollisuuden luoviin ratkaisuihin tarkkailun ja tiedustelun toteuttamiseen. Lainsäätäjien osalta tulkinta on ollut hyvä, jotta viranomaisten ei tarvitse tukeutua ainoastaan omiin laitteisiin, ohjelmistoihin tai muihin menetelmiin, sillä kaikissa tilanteissa omien laitteiden asentaminen ei välttämättä ole tarkoituksenmukaista eikä edes mahdollista.

Opinnäyteprosessin aikana. Opinnäytetyötä kirjoittaessa ja hallituksen esitystä 222/2010 silmäillessä oli havaittavissa, että vuosia sitten päättäjätasolla on tehty paljon töitä salaisen tiedonhankinnan ja teknisen tarkkailun lainsäädäntöjen yhdenmukaistamiseksi niin poliisi- kuin pakkokeinoilaisissa. Yhdenmukaiset ja rinnakkain soveltuvat säännökset näissä laeissa ovat tarjonneet myös siviilitiedustelun keinoin suoritettavalle tiedonhankinnalle niin sanotusti modulaarisen pohjan, johon uudet toimivaltuudet on saatu johdonmukaisesti rakennettua ja saatettua voimaan 2019.

Opinnäytteen toteuttamisen aikana siihen soveltuvan lähdekirjallisuuden ja muun aineiston vähäisen määrän vuoksi tuli aineistoa tarkasteltua paljon yksityiskohtaisemmin. Tässä yhteydessä huomasi, että moni lähde käytti samoja lähdeviitteitä kuin toisetkin saman aihepiirin aineistot. Ajankohtaista kirjallisuutta oli siis vähän tarjolla sen vuoksi, koska niiden käyttämiä lähteitä oli myös hyvin vähän tarjolla.

Oli yllättävää löytää avoimista lähteistä kuitenkin Poliisihallituksen vuosittaiset kertomukset salaisen tiedonhankinnan käyttämisestä ja niiden tilastoista. Ne tarjosivat erinomaisen näkemyksen tiedonhankinnan, erityisesti teknisen tarkkailun käyttämisestä vuositason tasolla. Muun muassa pakkokeinolakiperusteisen teknisen tarkkailun menetelmien osuus verrattuna käytettyihin poliisilakiperusteisiin teknisen tarkkailun menetelmiin oli merkittävä. Mielenkiintoista oli huomata, että teknistä

laitetarkkailua ei ollut tilastoitu ollenkaan, joten on mahdollista, että kyseisen menetelmän tilastot on sisällytetty kertomuksen salassa pidettäväksi merkittyyn liitteeseen. Tämän vuoksi kumpuaakin ajatus, että onko tekninen laitetarkkailu Poliisihallituksen mielestä salattavampaa toimintaa kuin esimerkiksi tekninen tai asuntokuuntelu, vaikka menetelmää koskevassa lainsäädännössä ei erikseen ollut merkkejä siitä, että se olisi salaisempaa toimintaa kuin muut teknisen tarkkailun menetelmät. Toki voi olla myös mahdollista mutta epätodennäköistä, ettei teknistä laitetarkkailua ole ylipääntään juuri käytetty.

Esimerkkitapaus korkeimmasta oikeudesta. Tekniseen tarkkailuun myönnettyjä lupia koskevia oikeuskäsittelyjä on parhaimmillaan edennyt korkeimpaan oikeuteen asti, joista yhtenä esimerkkinä mainittakoon vuonna 2009 käsitelty tapaus (KKO 2009/54). Tässä yksi epäillyistä oli valittanut teknisen kuuntelun suorittamisesta. Luvan oli aikanaan vuonna 2005 myöntänyt kuukaudeksi kerrallaan Helsingin käräjäoikeus törkeään veropetoksen selvittämiseksi. Yksi epäillyistä oli kannellut hovioikeuteen tekniseen kuunteluun liittyvien päätösten kumoamiseksi, sillä ne olivat kohdistuneet vuokrahuoneistoon. Hovioikeus totesi omassa kanteluun liittyvässä päätöksessään, että vakituiseen asumiseen tarkoitetut tilat kattavat ainoastaan varsinaiset asumistilat. Hovioikeuden mukaan esimerkiksi hotellihuoneet kuuluivat pakkokeinolain mukaisen teknisen kuuntelun soveltamisalueeseen, eikä huoneisto, johon tekninen kuuntelu oli kohdistettu, ollut käytetty vakituiseen asumiseen, vaikka siellä oli yöpynyt tilapäisesti sivullinen henkilö noin viiden kuukauden ajan, myös kuuntelun ajanjaksona. Hovioikeuden mukaan tekninen kuuntelu oli ollut oikeutettua ja perusteltua, sillä huoneiston käyttö oli vastannut vain tilapäiseen asumiseen, eli esimerkiksi hotellihuoneeksi tulkittavaan käyttöön. Hovioikeus hylkäsi kantelun.

Kantelun tehnyt epäilty sai valitusoikeuden korkeimpaan oikeuteen asti. Korkein oikeus pohti päätöksessään sitä, että tilan käyttötarkoitus sen tosiasiallisesta käytöstä riippumatta sulkisi pois mahdollisuuden tekniseen kuunteluun. Teknistä kuuntelua suorittavalla viranomaisella on kuitenkin se-
lonottovelvollisuus kohdistettavan tilan tosiasiallisesta käyttötarkoituksesta, ja korkein oikeus oli tästä samaa mieltä, että tilaa ei tullut tulkita vakituiseen asumiseen käytetyksi tilaksi, sillä huoneistoa oli käytetty lähtökohtaisesti toimistona. Korkein oikeus kuitenkin katsoi, että huoneistossa useita kuukausia yöpynyt sivullinen henkilö oli joutunut kuuntelun kohteeksi, missä oli muodostunut ilmeinen vaara hänen yksityisyytensä ja kotirauhansa loukkaamiseksi. Korkein oikeus katsoi, ettei käräjäoikeus ollut perustellut ratkaisuaan asianmukaisesti liittyen huoneiston luonnehdintaan siinä asumisen tilapäisyydestä, eikä huoneiston tosiasiallista käyttöä ollut asianmukaisesti selvitetty lupa-asian käsittelyn yhteydessä. Korkein oikeus toteaa päätöksessään, ettei teknisen kuuntelun luvan myöntämiselle ollut edellytyksiä, ja päätöksellään kumosi hovioikeuden aiemman päätöksen kanteluun liittyen, sekä Helsingin käräjäoikeuden aiemmat päätökset koskien lupia teknisen

kuuntelun suorittamiseksi. Tämä on johtanut todennäköisesti siihen, että kuuntelulla hankitut tiedot ovat joutuneet hyödyntämiskieltoon, ja tiedot on jouduttu hävittämään.

Salainen tiedonhankinta antaa viranomaisille nykyään paljon toimivaltuuksia, joita ilman esimerkiksi moni esitutinnan kannalta merkityksellinen asia voisi jäädä selvittämättä. Kun salaisen tiedonhankinnan prosessi, eli edellytysten selvittäminen, harkinta, päätöksenteko, toteutus ja kirjaukset tehdään asianmukaisesti ja lakia noudattaen, on tekninen tarkkailu ja tiedustelukin parhaimmillaan tehokas keino saada tarpeellista ja merkittävää tietoa esitutkintaviranomaisen sekä tiedusteluviranomaisen tehtävien asianmukaiselle hoitamiselle.

LÄHTEET

Esitutkintalaki (805/2011)

Forss, Marko 2019: Salaiset tiedonhankinta- ja pakkokeinot poliisi- ja peiteprofiileilla. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto. Luettavissa: https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/20825/urn_nbn_fi_uef-20190591.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Fredman, Markku & Kanerva, Janne & Tolvanen, Matti & Viitanen, Marko 2020: Esitutkinta ja pakkokeinot. 6., uudistettu painos. Helsinki, Talentum.

Hakonen, Kimmo 2021: Tiedusteluvalvontavaltuutetun kertomus vuodelta 2020. Vuosikertomus. Luettavissa: <https://tiedusteluvalvonta.fi/documents/12994206/22784442/Tiedusteluvalvontavaltuutetun+vuosikertomus+2020.pdf/2b391dee-da5a-1dae-f6f7-ac9edb78608c/Tiedusteluvalvontavaltuutetun+vuosikertomus+2020.pdf?t=1620282423145>

Hallintovaliokunnan mietintö 36/2018.

HE 222/2010: Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi.

HE 52/2002: Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi esitutkintalain ja pakkokeinolain sekä eräiden näihin liittyvien lakien muuttamisesta.

Hankilanoja, Arto 2014: Poliisin salainen tiedonhankinta. Helsinki, Alma Talent Oy.

KKO 2009:54.

Laki sotilastiedustelusta (590/2019).

Lohse, Mikael & Meriniemi, Marko & Honkanen, Kosti 2019: Tiedustelumenetelmät. Helsinki, Alma Talent Oy.

Lohse, Mikael & Viitanen, Marko 2019: Johdatus tiedusteluun. Helsinki, Alma Talent Oy.

Metsäranta, Tuomas 2015: Poliisin salaiset tiedonhankintakeinot ja yksityiselämän suoja. Väitöskirja. Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta. 2015, Painosalama Oy. Luettavissa: https://www.utu-pub.fi/bitstream/handle/10024/103819/metsaranta_tuomas_vaitoskirja_2015.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Pakkokeinolaki (806/2011).

Perustuslaki (731/1999).

Poliisihallitus, 2021: Poliisihallituksen kertomus sisäministeriölle poliisin salaisesta tiedonhankinnasta ja sen valvonnasta vuonna 2021, ID-2276810. Raportti. Luettavissa: <https://intermin.fi/documents/1410869/4113506/Poliisihallitus-kertomus-poliisin-salaisesta-tiedonhankinnasta-2021.pdf/77dc7b03-7b4c-428d-ab64-882e8596b31d/Poliisihallitus-kertomus-poliisin-salaisesta-tiedonhankinnasta-2021.pdf?t=1652967958875>

Poliisilaki (872/2011).

Riekkinen, Juhana 2019: Sähköiset todisteet rikosprosessissa : tutkimus tietotekniikan ja verkkoyhteiskuntakehityksen vaikutuksista todisteiden elinkaareen. Helsinki, Alma Talent Oy.

Salminen, Ari 2011: Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Raportti. Vaasan yliopisto. Luettavissa: https://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf

Sisäministeriö, 2019: Laki siviilitiedustelusta voimaan kesäkuun alussa. Tiedote. Luettavissa: <https://valtioneuvosto.fi/-/1410869/laki-siviilitiedustelusta-voimaan-kesakuun-alusta>

Sisäministeriö, 2022: Mitä on kansallinen turvallisuus? Verkkolähde. Luettavissa: <https://intermin.fi/kansallinen-turvallisuus/mita-on-kansallinen-turvallisuus>

Valtioneuvoston asetus esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta (122/2014).

Valtioneuvoston asetus siviilitiedustelusta (709/2019).